

SERAMİK SANATI'NDA MİZAH
A.Baha ÖRKEN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Doç. Dr. İsmail YARDIMCI
Eylül, 2010
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SERAMİK ANA SANAT DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SERAMİK SANATI'NDA MİZAH

Hazırlayan
A. Baha ÖRKEN

Danışman
Doç. Dr. İsmail YARDIMCI

AFYONKARAHİSAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi Olarak ‘‘Seramik Sanatı’nda Mizah’’ adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

17.09.2010

Aziz Baha ÖRKEN

TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı: Doç Dr. İsmail YARDIMCI

.....

Doç. Dr. Soner GENÇ

.....

Yrd. Doç. Dr. Saadettin AYGÜN

.....

Seramik Anasanat dalı yüksek lisans öğrencisi Aziz Baha ÖRKEN' in "Seramik Sanatı'nda Mizah" başlıklı tezi 17.09.2010 tarihinde, saat 11.00'da Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ

MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

SERAMİK SANATI'NDA MİZAH

Aziz Baha ÖRKEN

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SERAMİK ANASANAT DALI

Eylül 2010

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. İsmail YARDIMCI

“Seramik Sanatında Mizah” konulu bu çalışmada insanlığın mizahla başlayan macerasında sosyal ve psikolojik olarak gelişimi genel anlamda değerlendirilmiştir.

Mizahın gelişim süreci farklı sanat disiplinlerinden örneklerle incelenmiş ve bu incelemede seramik sanatında mizah öğelerinin uygulanışıyla ilgili bilgiler sunulmuştur.

Mizah tanımı içerisinde modern seramik sanatı anlayışında, insanı düşündürmeye ve tebessüm ettirmeye yönelik mizahi seramik örneklerin uygulanmasına çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mizah, Seramik, Sanat.

ABSTRACT

HUMOR IN CERAMIC ART

Aziz Baha ÖRKEN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF CERAMIC ART**

September 2010

ADVISOR: Assoc. Prof. Dr. İsmail YARDIMCI

"Ceramic Art of Humor" on the study of humanity, humor, adventure, beginning with the social and psychological development in general are evaluated.

Humor, with examples from different art disciplines of the development process is examined in this review and the application of ceramic elements in the art of humor about the information presented.

Within the definition of humor in the understanding of modern ceramic art, and to think of people to smile for the application of ceramic samples were humorous.

Key Words: Humor, Ceramic, Art.

ÖNSÖZ

“Seramik Sanatı’nda Mizah” isimli tez çalışmasında her konuda yardımcı olan danışmanım Doç. Dr. İsmail YARDIMCI’ya, Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü çalışma arkadaşlarıma, değerli katkılarından dolayı Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müze Müdürü Sayın Prof. Dr. Atila ÖZER’e, teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatım boyunca maddi manevi destekleri her zaman yanımda olan sevgili anneme, babama ve ağabeyime sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aziz Baha ÖRKEN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİZAHIN TANIMI, YAPISI, FONKSİYONLARI

1. MİZAHIN TANIMI, ÖNEMİ, TEORİLERİ, YAPISI ve FONKSİYONLARI	
1.1.MİZAHIN TANIMI, TARİHÇESİ ve TÜRLERİ.....	2
1.1.1. Mizahın Tanımı.....	2
1.1.2 Mizahın Tarihçesi.....	4
1.1.3. Mizahın Türleri.....	11
1.1.3.1. Popüler Mizah.....	15
1.1.3.2. Siyasi Mizah.....	16
1.1.3.3. Kara Mizah.....	18
1.2. MİZAHIN YAPISI VE ÖNEMİ.....	19
1.3. MİZAHIN FONKSİYONLARI.....	21
1.3.1. Sosyolojik Fonksiyonu.....	21
1.3.2. Psikolojik Fonksiyonu.....	23
1.3.3. Eğlence Fonksiyonu.....	25
1.3.4. İletişim Fonksiyonu.....	27
1.4. MİZAH TEORİLERİ.....	28
1.4.1. Üstünlük Teorisi.....	29
1.4.2. Uyuşmazlık Teorisi.....	30

1.4.3. Rahatlama Teorisi.....	32
--------------------------------------	-----------

İKİNCİ BÖLÜM

SANAT ve MİZAH

1.1. SANATIN TANIMI ve TÜRLERİ.....	35
1.2. SANATIN SINIFLANDIRMASI ve MİZAH	35
1.2.1. Dramatik Sanatlar.....	36
1.2.1.1. Tiyatro.....	36
1.2.1.2. Sinema	38
1.2.2. Fonetik Sanatlar.....	38
1.2.2.1. Edebiyat – Şiir.....	38
1.2.2.2. Müzik.....	39
1.2.3. Plastik (Görsel) Sanatlar.....	41
1.2.3.1. Resim – Grafik.....	42
1.2.3.2. Heykel.....	54
1.2.3.3. Tasarım Sanatları.....	59

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERAMİK SANATINDA MİZAH

1.1. SERAMİĞİN TANIMI.....	61
1.2. SERAMİK SANATI TARİHİNDE MİZAH ÖĞESİNİN KULLANIMI.....	61
1.3. SERAMİK SANATI'NDA MİZAH ÖĞESİNİN KULLANIMI	63
1.3.1. Sanatsal Seramik Uygulamalarında Mizah Ögesi	63
1.3.2. Endüstriyel Seramik Uygulamalarında Mizah Ögesi.....	72
1.4. SANATÇILARDAN ÖRNEKLER	76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SANATSAL ÜRETİMLER VE TEKNİK YÖNTEMLER

1.1. SANATSAL ÜRETİMLER ve TEKNİK YÖNTEMLER.....	88
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA.....	108
EKLER.....	113

RESİMLER LİSTESİ

Sayfa

Resim 1. “Diyojen” Dergisi Kapağı	9
Resim 1. Marko Paşa Dergisi.....	10
Resim 2. Penguen Dergisinden Bir Karikatür.....	16
Resim 3. H.Payne Ait Bir Karikatür.....	16
Resim 4. Gin Lane Bira Sokağı ve Ginlane.....	17
Resim 5. Ken Sprague’ya Ait Bir Karikatür.....	18
Resim 6. “Barış”Atilla ÖZER’e Ait Bir Karikatür.....	19
Resim 7. Varekai İsimli Etkinliğin Afişi.....	40
Resim 8. The Conductor Of Philarmony Orchestra Konser afişi.....	40
Resim 9. Fizan Ti-N Lalan’da Bulunan Kaya Resmi İ.Ö.500.....	43
Resim 10. İspanya’nın Doğusunda Bulunan İ.Ö.8000–5000 Yıllarına Ait Bir Mağara Resmi Kopyası.....	43
Resim 11. Eski Mısır’da Alçıtaş Üzerine Çizilmiş “Kaz Çobanı Bir Kedi.....	43
Resim 12. Pompei Antik Kentinde Bulunan Bir Politikacı Karikatürü.....	44
Resim 13. Cezayir Timgard’da Bulunan Bir Mozaik M.Ö. I. y.y.	44
Resim 15. 15. y.y.’dan Kalma El Yazması Bir Kitapta Yer Alan Hayvan Karikatürleri.....	45
Resim 14. 15. y.y.’dan Kalma El Yazması Bir Kitapta Yer Alan Hayvan Karikatürleri.....	45

Resim 15. Leonardo da Vinci'ye Ait Bir Portre.....	46
Resim 16. Leonardo da Vinci'ye Ait “5 Grotesk Kafa”	46
Resim 17. Leonardo da Vinci'ye ait “Karikatür Kafalar”	47
Resim 18. “Griffi ve Karısı Spilla Pomina”Agostino Caracci.....	47
Resim 19. Arcimboldo'ya Ait Bir Çalışma.....	48
Resim 20. Arcimboldo'ya Ait Bir Çalışma.....	48
Resim 21. Goya'ya Ait Bir Çalışma.....	49
Resim 22. Hogarth'a Ait Bir Çalışma.....	49
Resim 23. Charles Philipon'a Ait Bir Karikatür.....	50
Resim 24. “Gargantua”Daumier'e Ait Bir Karikatür Lithography.....	50
Resim 25. “Zevk Trenleri”Daumier'e Ait Bir Karikatür.....	51
Resim 26. “3. Sınıf Vagon”Daumier'e Ait Bir Resim.....	51
Resim 27. “Dutch interior 1”Joan Miro,1928.....	52
Resim 28. “Genii”Paul Klee,1922.....	52
Resim 29. Yazılı Basında Çıkan İlk Karikatür.....	53
Resim 30. “Bes” Dandera Tapınağı, Mısır.....	54
Resim 31. Priapos”Bereket Tanrısı Efes Türkiye.....	55
Resim 32. “Yunan Tiyatro Maskesi”	55
Resim 33. “Gargoyle”Notre Damme Katedrali.....	56

Resim 36. “Gargoyle”Notre Damme Katedrali.....	56
Resim 37. Boyanmış Kil Büstler, Honoré Daumier, yak. 1832, Musée d'Orsay	57
Resim 34. Charles Philipon Büstü” Honoré Daumier, yak. 1832, Musée d'Orsay.....	57
Resim 35. “Takiye”adlı sergisinden Bilgehan Uzuner’e Ait Bir Çalışma.....	58
Resim 36. “Takiye”adlı sergisinden Bilgehan Uzuner’e Ait Bir Çalışma.....	58
Resim 37. “Puppy”Jeff Koontz’a ait Bir Çalışma.....	59
Resim 38. Esprili Bir Kâğıt Bardak Tasarımı.....	59
Resim 39. Esprili Bir Sürahi Tasarımı.....	60
Resim 40. “Leading slave mask”Yunan M.Ö. 3. ve 2. y.y.	61
Resim 41. “Leading slave mask”Yunan M.Ö. 3. ve 2. y.y.	62
Resim 42. “Smiling Figure”Meksika M.S. 500. veya 1000.....	62
Resim 43. “Pig warrior”Helenistik Dönem Terracotta Figür.....	63
Resim 44. “Amcabey”Çizeri Cemal Nadir Güler.....	64
Resim 45. Tan Oral’a Ait Bir Karikatürün Sgraffito Yorumu.....	64
Resim 46. Turhan Selçuk’a Ait Bir Karikatürün Rölyef Yorumu.....	65
Resim 47. Turhan Selçuk’a Ait Bir Karikatürün Mishima Yorumu	65
Resim 48. Turhan Selçuk’a Ait Bir Karikatürün Yorumu.....	66
Resim 49. Oğuz Aral’a Ait Bir Karikatürün Yorumu.....	66
Resim 50. Bahadır Baruter’ e Ait Karikatürün Yorumları.....	67

Resim 51. “Özür dilerim kapları” Tan Oral’a Ait Bir Karikatürün Yorumu.....	67
Resim 52. “Tombul Teyze” Ramiz Gökçe Karikatür Uyarlaması.....	68
Resim 53. “Hasbi Tembeller” Mort Walker Karikatür Uyarlaması.....	68
Resim 54. “Sizinkiler” Salih Memecan Karikatür Uyarlaması.....	69
Resim 55. A. Baha Örken’ e Ait Bir Tipleme.....	69
Resim 56. “Mike and Bubbles” Jeff Koontz.....	70
Resim 57. “Al Sana” Baha Örken’ e Ait Üç Boyutlu Form.....	70
Resim 58. “Szilard Solecki ,little Gallery Of Komarom” Peter Pocks’a Ait Bir Afiş.....	71
Resim 59. “Tamas T. Nagy - Cheese Trade Company” Peter Pocks,2000.....	71
Resim 64. “Snake Teapot”	71
Resim 65. “Steampunk Teapot”.....	71
Resim 66. “Teapot3”	71
Resim 67. “Ufo_Teapot”	71
Resim 68. Tuvalet Görünümlü Mug Bardak.....	72
Resim 69. “Abdulcanbaz” Çizeri Turhan Selçuk.....	73
Resim 70. “Abdulcanbaz” Çizeri Turhan Selçuk.....	73
Resim 60. “Egg Cup”Reiko Kaneko.....	73
Resim 72. Köpek Ayak İzi Olan Bir Karo.....	74

Resim 73. “Muzur”Dökümlle Şekillendirme,1200°C,1992.....	74
Resim 74. “Muzur” Dökümlle Şekillendirme,1200°C,1992.....	75
Resim 75. Design Crack Firmasına Ait Bir Şekerlik.....	75
Resim 76. “Tea Time Collection” Jorine Oosterhoff’a Ait Bir Tasarım.....	76
Resim 61. Robert Arneson Çalışma Esnasında.....	77
Resim 62. “Egghead” Robert Arneson.....	77
Resim 63. Robert Arneson’a Ait Eserler.....	78
Resim 80. “Kiln Man” Robert Arneson,1971.....	78
Resim 81. “George and Mona Banyoda”Robert Arneson,1976.....	78
Resim 82. “Nosepot” Clayton Bailey”	79
Resim 83. “ Dentist”Clayton Bailey.....	79
Resim 84. “Victim”Clayton Bailey”	80
Resim 85. “Boy”Joe Batt.....	80
Resim 86. “Tetteringhare” Joe Batt.....	81
Resim 64. “Grenade Flowers”	81
Resim 65. “Grenade Flowers”	81
Resim 66. Charles Kraftt’a Ait Porselen Eserler	82
Resim 67. Charles Kraftt’a Ait Porselen Bir Çaydanlık.....	82
Resim 91. “Düşünen Adam” Semih Balcıoğlu.....	83

Resim 92. “Kültablası” Semih Balcıoğlu.....	83
Resim 93. “İskemle” Semih Balcıoğlu.....	84
Resim 68. “Çaydanlık” Semih Balcıoğlu.....	84
Resim 69. “Fırıldaklar” Adlı Çalışmadan Detay. Muammer Çakı.....	85
Resim 96. “Guliver” Kamil Masaracı.....	85
Resim 97. Mete Göktürk’ e Ait Bir Çalışma.....	86
Resim 98. Mete Göktürk’ e Ait Çalışmalar.....	86
Resim 99. . “19. Uluslararası Sanatta Mizah ve Yergi Bienali Gabrova” Sadettin Aygün, Atilla Özer, 2009.....	87
Resim 100. 18. Uluslararası Sanatta Mizah ve Yergi Bienali Gabrova” Sadettin Aygün,Atilla Özer, 2007.....	87
Resim 101. Resim. Eserden Detay.....	87
Resim 102. Eskiz 1.....	88
Resim 103. Model	89
Resim 104. Eskiz 2.....	89
Resim 105. Model Detay 1.....	90
Resim 106. Model Detay 2.....	90
Resim 107. Eskiz 3.....	90
Resim 108. Model Detay 3.....	90

Resim 109. Astarla Dekorlanan Ham Bünye.....	91
Resim 110. Astarla Dekorlanan Ham Bünye 1.....	91
Resim 111. Astarla Dekorlanan Ham Bünye 2.....	92
Resim 112. Astarla Dekorlanan Ham Bünye 3.....	92
Resim 113. Sıraltı Uygulama 1.....	93
Resim 114. Sıraltı Uygulama 2.....	93
Resim 115. Sıraltı Uygulama 3	94
Resim 116. Sıraltı Uygulama 4.....	94
Resim 117. Eskiz 4.....	94
Resim 118. Modelleme Aşaması 1.....	95
Resim 119. Modelleme Aşaması 2.....	95
Resim 120. Modelleme Aşaması Detay.....	95
Resim 121. Eskiz 5.....	96
Resim 122. Modelleme Aşaması 3.....	96
Resim 123. Eskiz 6.....	97
Resim 124. Modelleme Aşaması 4	97

Resim 125. Eskiz 7.....	97
Resim 126. Modelleme aşaması 5.....	97
Resim 127. Eskiz 8.....	98
Resim 128. Astarlama yapılan bir uygulama.....	98
Resim 129. Pişirim için fırına dizilen uygulamalar.....	99
Resim 130. “BAT SHEEP” 20X30X45 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C,A. Baha Örken.....	100
Resim 131. “ BAT SHEEP” Detay.....	100
Resim 132. “SÜPER KOÇ” 21X21X55 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C,A. Baha Örken.....	101
Resim 133. “SÜPER KOÇ”	101
Resim 134. “SÜPER KOÇ” Detay.....	101
Resim 135. “ÖRÜMCEK ADAM” 40X40 cm, 2010, Sıraltı Dekor,1000°C, A. Baha Örken.....	102
Resim 136. “THOR” 42X42 cm, 2010, Sıraltı Dekor,1000°C, A. Baha Örken.....	102

Resim 137. “KRAL ÇIPLAK” 40X40 cm, 2010, Sıraltı Dekor,1000°C, A. Baha Örken.....	102
Resim 138. “SÜRÜ” 40X40 cm, 2010, Sıraltı Dekor,1000°C, A. Baha Örken.....	102
Resim 139. “GÖZLÜKLÜ” 22X30X41 cm, 2010, Elle Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken.....	103
Resim 140. “GÖZLÜKLÜ” 22X30X41 cm, 2010, Elle Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken.....	103
Resim 141. “GÖZLÜKLÜ” Detay.....	103
Resim 142. “MAYOLU” 18X18X30 cm,2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken.....	104
Resim 143. “MAYOLU” 18X18X30 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken.....	104
Resim 144. “PİKNİKÇİ” 18X18X30 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken.....	104
Resim 145. “DÖŞÜ KARPUZ” 18X18X30 cm,2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A.Baha Örken.....	104
Resim 146. “TAKKELİ” 18X18X30 cm,2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A.Baha Örken.....	105
Resim 147. “TAKKELİ” Detay.....	105

KISALTMALAR DİZİNİ

vb.:	Ve benzeri
a.g.e.:	Adı geçen eser
y.y.:	Yüz yıl
M.Ö.:	Milattan önce
M.S.:	Milattan sonra

GİRİŞ

Komik veya eğlendiren, hareket veya ifade, kişinin hoşça vakit geçirmesine katkıda bulunan her şey, gülmeyi oluşturan nesne, yapılan mizah tanımlamalarındandır. Mizah duygusu, hayatın komik ve anlamsız taraflarına ilişkin değerlendirme yetisidir. İyi geliştirilmiş bir mizah değerlendirmesi için yaratıcı ustalığa sahip olunması gereklidir.

Anadolu'da doğmuş ama ünleri tüm dünyaya yayılmış Noel Baba, Ezop'un mizah öyküleri nesilden nesil'e aktarılmıştır. Gelişen teknoloji ve yaşam şartları, farklı mizah çeşitlerinin ilave edilmesine sebep olmuştur. Basının gündelik yaşamda yerini almasıyla insanlar yazılı mizahla tanışmışlardır. Sözlü mizah ikinci plana itilmiştir. Yazılı mizahla taklitçi tipler, gülünç hareketlerle eğlenen topluluklar işlevlerini yitirmiş, mizahçılar yazar ve çizer olarak basın yayın organlarında çalışmaya başlamışlardır. Karikatür basının toplumda yaygınlaşmasıyla zaman ve mekâna göre çok farklı tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamalar farklı anlayışların farklı sanat kuramlarının kaynağı olmuştur.

Yazılı mizah yaşanan çağ ile paralel olarak gelişim gösterirken görsel mizah ürünleri ise resim, heykel, karikatür ve grafik sanatları içine alarak aynı doğrultuda yaşanan çağın aynası olmuşlardır. Görsel mizah türleri içinde mizahın olmazsa olmaz bir koşul olarak içinde barındırdığı en önemli türlerden biri karikatürdür. Karikatür mizahın çizgiyle yapılan biçimidir. Mizaha ilişkin pek çok tanım olduğu gibi karikatüre ait de pek çok tanım yapılmıştır.

Resim sanatının tanınmış pek çok sanatçısı da karikatür çizmiştir, kimi sınıflayıcılar bunların bir bölümünü deneysel sanat diye adlandırmışlar, kimileri ifadeci sanat içerisinde göstermişlerdir. Dadaizm ve sürrealizmde resim sanatı ve karikatürün gelişimini etkiler. Karikatür sanatının üç boyutlu olarak düşünülmesi hangi zamanda olmuştur bilinmemektedir. Ancak 19. y.y. ortalarında üç boyutlu mizah örnekleri Honore Daumier' le önem kazanır. 20. y.y. ortalarına gelindiğinde modern sanatın oluşumu ve mizah öğesinin kullanımı sanat disiplinlerinin gelişiminde mizahın kullanımını üst seviye ye çıkarır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİZAHIN TANIMI, YAPISI, FONKSİYONLARI

1.MİZAHIN TANIMI, ÖNEMİ, TEORİLERİ, YAPISI ve FONKSİYONLARI

1.1. MİZAHIN TANIMI, TARİHÇESİ ve TÜRLERİ

1.1.1. Mizahın Tanımı

“Mizahın uzun ve üstünde çok tartışılmış bir tarihi vardır. Aristoteles, Platon, Darwin, Descartes, Kant, Hobbes, Freud ve Twain gibi büyük düşünürler, mizahı açıklamaya çalışmışlardır. Latince de “humere” olan mizah, nemli anlamına gelmektedir. İsim hali “umor”, nemli yada sıvı anlamındadır. Bu iki kelime, akıcı ve ıslaklık anlamında olan Yunancada hygros kelimesinden türemiştir” (Cavanaugh, 2002: 14).

Mizah, Ana Britannica’ya göre, dilimize Arapçadan girmiş bir sözcüktür ve olayların gülünç, alışılmadık, çelişkili yönlerini yansıtarak insanı söz konusu olaylar üzerinde düşündürme, eğlendirme, yada güldürme sanatıdır. Türkçe karşılığı ise güldürüdür. “Bir kısım araştırmacılar ise mizahın tanımında eşdeğer fikirde olmamalarına rağmen, gerçekte mizahın tanımlanmasının mümkün olabileceğinde birleşmektedirler” (Khramtsova, 1996: 7). Buradan mizahın tanımlanması ve ölçülmesi zor bir kavram olduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Modern psikologlar, mizahı çeşitli şekillerde tanımlamışlardır.

Adams’a göre; komik veya eğlendiren hareket veya ifade, kişinin hoşça vakit geçirmesine katkıda bulunan her şey, gülmeyi oluşturan nesne, yapılan mizah tanımlamalarındandır. Çoğu insana mizahın ne olduğu sorulduğunda, muhtemelen kendilerini güldüren bir şey olarak anlatırlar. Mizah, genel olarak komik bir dürtüyle başlayan, gülümseme veya gülme gibi bir tavırla biten, genelde hoşnutluk veren bir deneyim olarak görülmektedir (Susa, 2002: 45). Mizah, “Eğlendirmek, güldürmek ve birine bir davranışı kırmadan takılmak amacını güden ince alay” olarak tanımlanmış, kökeninde eğlence ve hoşgörü yer almaktadır.” Hemen hemen bütün toplumlarda mizah bu iki unsur sayesinde şekil kazanabilmiş ve temel gelişimini sürdürebilmiştir.

Mizah, tüm dillerde farklı şekillerde tanımlansa da araştırmacılar, mizahta gülmenin önemli olduğunda birleşmektedirler. Mizah, eğlenceyi artırarak, insanları

uyarıp, gülme durumunu oluşturmaktadır. Mizah pek çok toplum için önemli ve faydalı bir sosyal araçtır. Mizahın evrensel bir özelliği vardır ve her kültürde geçmişten gelerek pozitif etkilerini insan yaşamında göstermektedir. Toplumların geçmişten getirerek biriktirdikleri, gelenek ve görenekler, yaşam tarzları, tarihleri gibi manevi değerleri arasında mizah da vardır ve önemli bir yere sahiptir. Türk toplumu için, Karagözle Hacivat, Nasrettin Hoca gibi mizah ustaları ve mizah oyunları, yüzyıllardır değerini korumaya devam etmektedir. Bugüne kadar pek çok düşünür, mizahın ne olduğu konusunda açıklamalarda bulunmaya çalışmışlar, ancak bir anlaşmaya varamamışlardır. Aziz Nesin'e göre mizah, toplumlara, sınıflara, uluslara hatta kişilere göre ayrılıklar gösteren bir kavramdır. Bu durum mizahın çok tanımının yapılmasını haklı çıkarmaktadır. Çünkü herkes kendi anlayacağı mizahı tanımlamaktadır. Bilim adamları, filozoflar yada mizahçılar kafa karıştırıcı yönüne dikkat çekse de mizah, beğeniyi ve sorun çözmenin vereceği hazzı insanlara vermektedir. "Binlerce yıldır mizah insan hayatının önemli bir parçası olmuştur. Bu önemini geçmişte koruduğu kadar gelecekte de koruyacağı düşünülmektedir" (Fry, 1987: 70).

Antik çağlarda mizah, büyük-biçimsiz adımlardan ortaya çıkmıştır. Bugünse mizah, kavrama, görünüş, konuşma, mantığa uymayan görüntüler ve işitsel durumlara odaklanmaktadır. Mizah fikri, bazı kişi, durum veya ortamların gülünç, anlamsız, sıra dışı, birbirine uygunsuz olmasından kaynaklanmaktadır. Pek çok araştırma, mizahın yararlı amaçlarının da olduğunu göstermektedir. Williams'ın araştırmasında gülmenin kişiyi iyileştirici özelliğinin de olduğu ortaya çıkarılmıştır.

Mizah, sözlü veya sözlü olmayan mesajların, hedef kitlede şaşkınlık yaratarak ve onların zevk almasını sağlayarak, genelde gülme, gülümseme veya kıkırdama gibi içten gelen davranışların oluşumuna neden olur. "Herbert Lefcourt ve Rod Martin ise mizaha farklı bir açıdan bakmışlardır. Onlara göre mizah, iki farklı fikri, görüşü veya durumu, beklenmedik bir şekilde birleştirme anıdır. Şüphesiz her yanyana gelen beklenmedik durum mizah olarak kabul edilemez. Mizahı, diğer beklenmedik durumlardan ayıran özellikler vardır" (Hübler ve Bell, 2003: 278).

Freud, mizahın üç temel sosyal fonksiyonundan bahsetmiştir. İlk olarak mizahın, kültürel açıdan konuşulmak istenmeyen tabuların yıkılmasını ve bunların korku duyulmadan gündelik yaşama katılmalarını sağladığını söylemiştir. İkinci olarak, karşıt görüşlere uyabilme yetisini geliştirir. Üçüncü olarak da mizah, düşmanlık ve saldırganlık duygularının baskı altına alınmasına, daha ılımlı düşünülmesine yardımcı olur. Mizah, stresi azaltmakta, kişinin amacına ulaşmasına destek olmakta, kaygıları ve düşmanlıkları gidermektedir. Günlük yaşamda kişiler arasında karşılaşılan güçlüklerin de azaltılmasına yardımcı olur. Mizah liderlik duygusunu artırmakta, toplum içinde kişinin kendini daha iyi hissetmesini, psikolojik olarak kişinin rahat olmasını sağlamaktadır.

Mizah duygusu, hayatın komik ve anlamsız taraflarına ilişkin değerlendirme yetisidir. Mizah duygusu, noksanlıklarda ve zayıflıklarda dahi gülmenin oluşmasını sağlayabilir. İyi geliştirilmiş bir mizah değerlendirmesi için yaratıcı ustalığa sahip olunması gereklidir. Bazen karşıdaki kişinin eksik yönü anlatılmak istendiğinde de mizaha başvurulmaktadır. Burada karşılıklı hoşgörünün de olması gerekmektedir. Bir işçinin işverenine yaptığı espriler, komedyenlerin siyasetçileri hedef aldığı parodiler yada karikatürler, karşı tarafın mizah anlayışına sığınarak yapılmaktadır.

1.1.2. Mizahın Tarihçesi

Batı kaynaklı görüşler, mizahın fonksiyon ve tipolojisinin M.Ö. 4. ve 5. yy.da Yunanistan'a kadar uzandığından bahsetmektedirler. Bu görüşler eski Yunan'da insan vücudunda dört sıvının olduğunu ve bu sıvının ya da mizahın insan sağlığını etkilediğini göstermiştir. Bu inanış Ortaçağ ve Rönesans'a kadar devam etmiştir. Sarı sıvı, siyah sıvı, kan ve balgam. Bu dört sıvı öfke, melankoli, güven, duyarsızlık ve saygı eğilimlerini oluşturmaktadır. Mizah, toplumsal sevinçlerin dışa vuruluş şekli olarak göze çarpsa da ilk toplu eğlencelerde ve mizah örneklerinde değişmeyen bir çatı gözlenmektedir. (Health, 1998: 3).

Hititlerde Purilli ayinleri, Eski Yunan'da Dionysos şenlikleri mizah içeren eğlencelerdir. Eski toplumlarda iyi ile kötü sürekli çatışma halindedir. İyinin sonunda kötüyü yenmesinden dolayı eğlenceler düzenlenmiştir. Kötü güçlerin insanlar üzerindeki bıraktığı yılgınlık ve korkunun yerini, olumsuz durum ortadan kalkınca

mizah almıştır. Mizah, kötünün taklidini yaparak neşe sağlamıştır. Örneğin, kötü olarak sembolize edilen yılanı şarap içirilerek onun şişmesi sağlanır ve böylelikle yılanın deliğine girememesi mizahı oluştururdu. İnsanlar bunu dinleyerek başarılarını eğlenerek kutlarlar, bağımsız ve güvende olduklarını düşünürlerdi. “Anadolu’da da buna benzer hikâyeler anlatılmış ve nesilden nesile aktarılmıştır. Farenin kilerde çok peynir yiyerek şişmanlaması ve deliğine girememesi, ev sahibinin onu yakalaması fıkraya dönüşmüş, binlerce yıl unutulmamıştır” (Öngören, 1998: 17). Dokümanlarda mizahın kullanımı mitolojik Yunan kahramanı olan Oedipus ve Theseus’a kadar gitmektedir. Sadece mizahın kullanımı dokümanlarda değil, günlük yaşamın her anında kullanıldığı belirtilmektedir. Oedipus ve Theseus’un yaşadığı yıllarda, bilmece, mizahla beraber diğer insanları ikna etmek için kullanılırdı. Böylelikle bilgiye ulaşma ve onu kavramaya çalışılırdı. “20. yy.’ın ortalarına kadar mizah, bilgi verme, ikna etme, öğretme ve başarılı olmayla ilintilendirilmiştir. Ayrıca kişiler arası iletişimde başarılı olmada etkili olduğu savunulmuştur” (Williams, 1997: 54).

İlk insanın ne zaman güldüğü veya gülümsediği kesin olarak bilinmemektedir. Araştırmacılar arasında da insanların ne zamandan beri gülme sembolünü kullandığı konusunda anlaşmazlık vardır. İnsanların var olduğundan beri gülme sembolünü kullandığını iddia ederken, bazılarıysa bu sembollerin dilin gelişmesiyle ortaya çıktığını savunmaktadırlar (Williams, 1997: 53). Darwin’in primat olarak adlandırdığı ilk insanlar, orangutanlar ve şempanzeler basitçe gülümser davranışlarda bulunmuşlar ve dişlerini göstermişlerdir. İlk çağ boyunca, oyunun, zıtlıkların ve gülmenin örneklerinin geliştirildiğine ve bunun 6,5 milyon yıldan fazla zaman sürdüğüne inanılmıştır. İlk insanların ne zaman güldüğü bilinmese de, gülme sebebinin mizah olduğu araştırmacılar tarafından düşünülmekte ve tartışılmaktadır. (Manning, 2004: 11). Mc Hovec ise ilk insanların konuşmadan önce güldüğünü öne sürmüştür. Davranışları komik ve kaba olduğundan, çıkardıkları konuşmaya benzer sesler de homurtulu gelmektedir. İlk insanlar muhtemelen düşmanları veya çatıştıkları kişilerin farklılık, zayıf yönleri ve çirkinlikleriyle eğlenmişler, alay ve taklit etmişlerdir. Buradan da bu insanların ilk gülüşlerinin sözsüz, mimiklere dayalı ve taklitle oluştuğu düşünülmektedir.

Ortaçağ döneminde mizah, kilisenin iznine bağlı olarak kullanılmıştır. Ortaçağda inanılan bazı tek tanrılı dinler, mizaha karşı çıkmış, mizahın istenilen yerde ve şekilde kullanılmaması için yasaklar koymuştur. Ortaçağda mizaha yapılan baskı, tek tanrılı dinlerin savunduğu dünya görüşlerinden kaynaklanmaktadır. İyi, tek ve sürekli olarak üstün görülmekte, kötü ise her zaman olumsuz düşünülmektedir. Bu kalıpların dışına çıkılmamakta, özgür bir düşünce gelişmemekte, dolayısıyla bu da mizaha etki etmekteydi. “Ortaçağda bu kalıplar içinde kalan toplumlar, kendilerine özgü bir mizah anlayışı geliştirememişler, bunun yerine kendilerine miras kalan örnekleri benimsemişlerdir” (Öngören, 1998: 20).

Manning’e göre, Rönesans döneminde prensler; kamburlar, cüceler ve şekil olarak deforme olmuş insanlar tarafından eğlendirilmekteydi. Günümüzdeki anlamıyla mizah, Rönesans hareketiyle belirmiştir. Günlük hayata uymayan mantık, Rönesans için zengin bir mizahın oluşumuna yol açmıştır. Kilise ve papazlara karşı çok zengin bir mizah anlayışı gelişmeye başlamıştır. Sosyal, ekonomik ve politik yönden çökmüş ve mantık yapısı günlük yaşantıya uymayan Ortaçağ, mizahın gelişmesine neden olmuştur. Mizah, belirli kitleleri hedef almaya başlamıştır. Mizahçı, soylularla sosyal değerler için savaşırken arkasına halkın desteğini almaktadır. Moliere ve Cervantes’in eserleri o dönem için bulunmaz bir ortam yaratmaktadır. Hoşgörü çatısı altında politik ve ekonomik mücadeleler de mizahla verilmektedir. “Basının ortaya çıkarak etkinliğinin artmasıyla, mizah bir güç haline gelmeye başlamıştır. Böylece, sözlü mizahın yanında yazılı mizah da etkisini artırmış, hatta sözlü mizah ikinci plana itilmiştir. Özellikle karikatürler ve mizah hikâyeleri ilgi çekici olmaya başlamıştır” (Öngören, 1998: 20–22).

Mizahın akli bir unsur olduğu ilk olarak 15. yy. da kabul edilmiştir. Ancak nasıl kullanıldığı 16. yy.a doğru araştırılmaya başlanmıştır. 18. yy. da mizah yapanlar, sanatsal ve edebi metinlerde mizahı kullanmaya yetenekli kişiler olarak görülmektedir. Böylelikle mizah yavaş yavaş günümüzdeki anlamına yaklaşmıştır. Bu dönemde mizah, zekâ ve maskaralığı da içine alan bir terim olarak kullanılmaya başlanır.

“Mizahın iyileştirici gücünün olduğu düşünölmüş, karakteristikleri ve yapısının anlaşılması 20. yy.a doğru olmuştur. Mizah böylece 15. yy.dan farklı bir anlamda kökenini bulmuş ve bu anlamıyla yükselmeye başlamıştır” (Wickberg, 1998: 18). Mizahın tarihte sağlık açısından da önemli olduğu düşünölmüştür. Mizah, 13. yy.da cerrahi müdahaleler için anestezi olarak kullanılırken, 16. yy.da depresyon hastalarını tedavi etmek için tavsiye edilmektedir. Ortaçağda mizahın, sindirime yardımcı olduğu düşünöldüğünden saray soytarıları soyluları büyük yemek salonlarında, yemek sırasında eğlendirmektedir (Hefferin, 1996: 42). Mizahın fiziksel sağlık açısından yararlı olduğu düşöncesi yeni değildir. “Şaka, kalbe ilaç kadar faydalıdır” benzeri atasözleri, Yunanlıların hastaları tedavi etmek için komedyenleri hasta evlerine göndermeleri, Klein’nin 1999 tarihli mizahın iyileştirici gücü adlı yazısına göre; Amerikan yerlilerindeki kabile doktorunun hastaları iyileştirmek için maskaralık yapması bilinen eski örneklerdendir.

Yeni teknolojiler gelişerek toplumsal ilişkileri de değıştirmeye başlamışlar ve modern eğlence kültürleri üzerinde belirleyici bir etki oluşturmuşlardır. “İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde, eğlence fırsatları ortaya çıkaran radyo ve televizyonun eğlence kalıpları üzerindeki etkisi büyük olmuştur. Savaş sonrası dönemde ise televizyon ana ev eğlencesi olarak radyonun yerini almıştır” (Philips ve Tomlinson, 1992:16). Bunda şüphesiz görüntünün etkisi büyüktür. İnsanlar radyoda konuşulanları hayal güçleriyle canlandırırken, televizyon sese görüntüyü de ekleyerek olayları olduğu gibi vermeye başlamıştır. Kitleler, böylece iletişim araçlarında yalnızca sesli mizahı değil, görüntüsel mizahı da tanımışlardır.

“Mizahın Türk toplumunda uzun bir geçmişı vardır. Mizah tarihini dönemlere ayırmada farklı yaklaşımlar mevcuttur” (Özcan, 2002: 21). Ferit Öngören Türk mizahını; Antik Anadolu Mizahı, Selçuki Mizahı, Osmanlı Mizahı, Cumhuriyet Öncesi Anadolu Mizahı olarak bölümlendirmiştir.

Aziz Nesin ise; Eski Türk Mizahı Dönemi, Nasrettin Hoca Dönemi, İki Koldan Yürüyen Divan Edebiyatı ve Halk Edebiyatında Mizah, Diyojen ve Süreği olan mizah gazeteleri Dönemi, İkinci Meşrutiyet Mizahı Furyası Dönemi, Son Dönem, olarak ayırmıştır.

Nesin'e göre; Mizahın farklı dönemlere ayrılmasında sosyal, siyasal ve ekonomik nedenler rol oynamıştır. Mizah hem egemen sınıfların baskısıyla doğar, hem de kendisinin doğuran egemen sınıfların baskısını çağırır. Tarihte görülmüştür ki, egemen sınıflar mizahı yapan ve kendini eleştirenleri yok etseler de, sonunda yine mizah kazanmıştır. İlk çağlardan bu yana toplumda var olan düzensizlikler, haksızlıklar, kötülüklerle beraber mizah da görülmüştür.

Toplumsal yaşamın değişimiyle beraber mizah anlayışı da gelişmiştir. Anadolu'da doğmuş ama ünleri tüm dünyaya yayılmış Noel Baba, Ezop'un mizah öyküleri nesilden nesile aktarılmıştır (Özcan, 2002: 20). Ezop Anadolu olduğu halde Batı mizahına kaynaklık etmiştir. Ancak Antik Anadolu döneminde yer alan Ezop, Batı mizahının çekirdeğinde yer alsa da, bu dönemin ardından gelen Selçuklu mizahında etkisi görülmemektedir. Ezop ile Nasrettin Hoca arasındaki mizah anlayışı bakımından bir benzerlik yoktur. Bu durumun temel sebeplerinden bir tanesi Antik Anadolu kültürü çiftlik ve bağcılık kültürüne dayanırken, Selçuklularda çobanlık yer almaktaydı. İki dönem insanının farklı yaşamları ve geçimini sağlama şekilleri mizah anlayışlarına da yansımıştır. Bir diğer etken, Antik Anadolu çevre kültürlerin bir sentezine ulaşabildiği dönemlerde çok parlak bir yükseliş göstermiş, bunun dışındaki zamanlarda gerilemiştir. Ancak Selçuklu mizahı başka toplumlardan etkilenmeden ve baskısı altında kalmadan kendini geliştirmiştir (Öngören, 1998: 43).

Dede Korkut ve Keloğlan masalları, Nasrettin Hoca fıkraları, Selçuklu döneminin önemli mizah örneklerindedir. Keloğlanın padişahın kızını istemesinde, Nasrettin Hoca'nın göle maya çalmasında, Karagözle Hacivat'ın saf ve dürüstlüğü Türk halkının özelliklerini, mizah anlayışını yansıtmaktadır. Osmanlı mizahı, imparatorluğun matbaa ve basın öncesi mizah çeşitlerini kapsamaktadır. Osmanlı mizahı, durgun ve değişmez bir yapıya sahiptir. Osmanlı kültür değerleri içinde halk edebiyatı, divan edebiyatı yer almakta, Karagöz ile Hacivat, Pişekâr ile Kavuklu iki kültürün temsilcisidir (Öngören, 1998: 51–52). Osmanlı mizahında İslam geleneğinin miras bıraktığı gülme etik ve estetiğini devralmışlardır. Mizah sözlüğünde yer alan kelimelerin neredeyse tamamı Arapça-Farsça kökenlidir. 19. yüzyıl sonuna doğru mizah basınının ortaya çıkması farklı anlayışları ve sorunları ortaya çıkarmıştır. 1830'lardan itibaren matbaanın yaygınlaşması, mizahın gelişmesini sağlamıştır.

İçlerinde Nasrettin Hoca'nın fıkralarının da bulunduğu pek çok fıkra ve hikâye basılmaya başlanılmıştır. Matbaanın gelmesi ve kullanılması, mizahın gücünü de artırmıştır. Mizah gazeteleri halkın bildiği, sevdiği Nasrettin Hoca'dan, Ortaoyunu'ndan, Karagöz temsilinden birçok unsur alıp kullanmıştır. O dönemlerde yeni başlayan modernleşmenin tüm işaretleri mizah malzemesi olarak kullanılmaktaydı. Buharlı gemiler, fotoğraf makineleri, tiyatrolar, demiryolları eski ve yeninin çatışmasında yer almaktaydı. İkinci gülme unsuru, modernleşme unsurlarının kötü işlenmesi yada hiç işlenmemesidir. Çizilen trenleri atlar geçmekte, bozulan vapurları kayıklar çekmekteydi (Georgeon, 2000: 90–92).

1870 yılında ilk mizah dergisi Diyojen İstanbul'da yayınlanmıştır. Namık Kemal ve Teodor Kasap'ın çıkardıkları bu dergi, büyük yankı uyandırmıştır.

Resim 1. "Diyogen" Dergisi Kapağı

Kaynak: <http://www.karikaturculerderneği.org>, 2010

1878 ve 1909 yılları arası hem basın hem de Türk mizahı için karanlık bir dönemdi. 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyetle çok sayıda mizah dergisi çıkmaya başlamış, ancak pek çoğu sadece birkaç sayı devam edebilmiştir. "Sansürden kurtulan bu dergilerden Karagöz, Hacivat, Boşboğaz, Cingöz mizah ağırlıklı yayınlarıyla dikkat çekmişlerdir. Bu yayınlarda daha çok saraya, Sultan Abdülhamit'e ve geçmiş döneme sataşmalar ve ince yergiler görülmektedir" (Yardım, 2002: 20). "Türk mizahının durgunluk dönemleri, I. Dünya Savaşı ile

Kurtuluş Savaşı dönemlerine rastlamaktadır” (Nesin, 2001: 45). Kurtuluş Savaşı dönemlerinde Meşrutiyet mizahının gelenekleri çöküntüye uğramış, Cumhuriyet dönemi mizahının ilk biçimlenişi ortaya çıkmıştır. 1928 yılı hem büyük bir bitiş hem de büyük bir başlangıcı işaret etmektedir. Öngörene göre Yeni harflerin kabulünden sonra 9 Ağustos 1930’ da Serbest Fırka’nın kurulması ve kısa süreli birçok parti deneyi ile mizahın yapısı farklı şekillenmeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı mizahın yönünün değişmesine neden olan olaylardan biridir. 1945–1950 yılları arası mizah açısından gelişim yılı olmuş, genç cumhuriyetin mizah kadroları bu dönemlerden itibaren yetişmeye başlamıştır. “II. Dünya Savaşının neden olduğu zorluklar ve baskılarla, egemen sınıfa karşı mizahın savaş görevi başladı. Bu savaşın öncülerinden biri de Makro paşa’ydı” (Nesin, 2001: 55). Makro paşa 25 Kasım 1946’da çıktı.

Resim 2. Marko Paşa Dergisi

Kaynak: <http://homur.blogspot.com>,2010

Marko paşa siyasal mizah türünde çıkan ilk gazetedir. İttihatçılar dönemindeki “Kalem” ve “Cem” gibi dergiler sayılmazsa, mizah anlamında en büyük ilgiyi Makro paşa görmüştür. “Makro paşa’da yer alan Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri ile ilişkileri, antidemokratik yasalar, karaborsa, enflasyon vb. konular mizah yoluyla eleştirilmiştir” (İnuğur, 1992: 215).

1950 yılından sonra yeni bir evrenin başladığı söylenebilmektedir. Bu yılda, Cumhuriyeti gerçekleştiren parti muhalefete geçmiş, muhalefet partisi ise yönetimde olmuştur. Bu dönemde mizah anlayışı olgunlaşmış ve ustalık göstermiştir. 1960–1970 dönemi ise, Türkiye’de yaşanan askeri darbe ve yeni anayasa sarsıntıları,

mizaha da yansımıştır. Karikatür ve hiciv büyük bir durgunluk yaşamıştır. “1970–1980 döneminde Gırgır Dergisi çıkmaya başlamış, Akbaba dergisi dönemini kapatmıştır” (Öngören, 1998: 74). Bu dönemde Karikatürcüler Derneği kurulmuştur. “Bu dönem karikatürcülerin altın yılı olarak değerlendirilmektedir. Uluslar arası Nasreddin Hoca Karikatür Yarışması düzenlenmiş ve iyi sonuçlar alınmıştır. Ayrıca bir de Karikatür Müzesi kurulmuştur” (Balcıoğlu, 2001: 180). 1980–1990 dönemlerinde tüm basın, ofset teknolojisini kullanmaya başlamış, renkli televizyon yayınına geçilmiş ve çok partili döneme hazırlık çabaları görülmüştür. 1990–2000 döneminde çok kanallı televizyon yayınları vardır. Mizahta canlılık ve yaygınlaşma görülmektedir. Bu dönemde mizahçıları etkileyen en önemli unsurlardan biri kitle iletişim araçlarıdır. Radyo, siyah beyaz televizyon, renkli televizyon, çok kanallı özel televizyonlar Türkiye’yi ve mizahçıları da değiştirmiştir (Öngören, 1998: 74).

1.1.3. Mizahın Türleri

Mizahın değişik türlerde oluşu, farklı toplumların farklı koşullarda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Yaşam koşulları birbirine benzeyen toplumların halkları birbirlerinin mizahını daha kolay anlamaktadır (Nesin, 2001: 19). Aynı dili konuşan toplumlar için de benzer düşünceler söylenebilmektedir. İnsanlar farklı durumlara gülerler. Örneğin bir kişinin buzda kayarak düşmesi kimilerini çok güldürürken kimilerini ise yalnızca gülümsetmekte, belki de hiç güldürmemektedir. Bunun nedeni insanların aynı mizah türlerinden hoşlanmamalarıdır.

Gelişen teknoloji ve yaşam şartları, farklı mizah çeşitlerinin ilave edilmesine sebep olmuştur. Örneğin bir dönem yalnızca sözlü mizahtan bahsedilirken, basının gündelik yaşamda yerini almasıyla insanlar yazılı mizahla tanışmışlardır. Basın ile birlikte sözlü mizah ikinci plana itilmiştir. Yazılı mizahla taklitçi tipler, gülünç hareketlerle eğlenen topluluklar işlevlerini yitirmiş, mizahçılar yazar ve çizer olarak basın yayın organlarında çalışmaya başlamışlardır. Mizah çeşitleri ve türleri, yazılı basın içinde biçimlenmeye başlamıştır. Sözlü dönemde adı bile geçmeyen karikatür, mizah hikâyeleri yazılı mizahla etkinliğini artırmıştır. Sözlü mizahın önemli türlerinden fıkra, nükte ve alay, taklitler unutulmaya başlanmış, yazılı mizahla uyum sağlayabilenler gelişmelerini sürdürmüştür. “Yazılı mizahın en önemli özelliği, geniş

bir okuyucu kitlesine sahip olmasıdır. Böylelikle dünya mizahından çeşitli örnekler ülkeden ülkeye yayılmıştır” (Öngören, 1998: 22). Mizah türlerini katı ayırımlara tabi tutmamak gerekmektedir. Çağın getirdikleri ve götürdüklerine göre bazıları değişime uğrayacak, yok olanların yerlerine yenileri eklenecektir. Zaman zaman birçoğu sönmeye yüz tutarken ekonomik ve sosyal nedenlerden bazıları da önem kazanacaktır.

Shade’e göre, mizah, görsel, işitsel, figürsel ve sözlü olarak ayrılabilir. Figürsel elementler, komik giysiler, karikatürler, çizgi filmlerdir. Karikatür, uzun bir geçmişe sahip olmasa da etkili bir mizah türüdür. Karikatürlerde, kişinin yüz veya vücut orantılarını olağandışı olarak büyütmek veya küçültmekle alışılmadık görüntüler elde edilir. İkinci olarak, olmadık iki öge, örneğin kuşbaşı ile insan vücudu, birleştirilir. Karikatür basının toplumda yaygınlaşmasıyla yerini bulmuştur. Karikatürde, yaşamın her türlü durumu konu edilerek mizah oluşturulur. Karikatürücü, olağan bir görüntü içinde olmadık sınıfları bir araya getirebilir yada günlük hayatta olmayan bir görüntü içine olağan bir görüntü koyabilir. “Karikatür, yalnızca konuyu değil, çizim yeteneği, espri gücü, eğlence ve hoşgörüyü içinde barındırır” (Öngören, 1998: 37).

Çizgi film ise canlı aksiyon sinemasına göre, biçimleme olgusunda taşıdığı farklılığa karşın, kullandığı teknik araç, film, kamera ve görüntü, hareket, ses, kurgu ile oluşturduğu görsel dili kullanarak benzerlikler gösterir (Ilgaz, 1997: 19). Giysiler de özellikle tiyatro gibi gösteri sanatlarının önemli bir parçasıdır. Komik bir oyun sergilendiğinde oyuncunun giydiği komik kıyafetler veya palyaçonun kıyafetleri izleyiciyi güldürebilmektedir. Sözlü mizah; şakaları, söz oyunlarını, bilmeceleri vb. içermektedir. Sözlü mizah, konuşmalarda yer almaktadır. En geniş ve en çok kullanılan mizah türüdür. Görsel mizah, pandomima, taklit ve diğer komik hareketleri içermektedir. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak filmler, klipler, mailler de buna eklenmiştir. Mizah, bazı eylemler, söylemler, durumlar, abartılı davranışlar yoluyla oluşmaktadır. Alaya alma, mizahın saldırgan bir şeklidir. Diğer kişinin zayıf bir yönünü ortaya koymaktadır. Bir kişinin kulaklarının, ayaklarının yada ellerinin abartılı olarak büyük olması insanları güldürmektedir. Görsel mizah, mizahın geniş bir şeklidir. Bunların dışında espriler, komik bilmeceler, maskaralıklar, pantomimler

önemli mizah türlerindendir. Konuşma şeklinin çarpıklıkları da mizahçıların konuları arasında sıkça yer alır. Tavırlar da şekiller gibi güldürme sebebidir. Tavırlardaki tuhafliklar, daimi tekrarlamalar veya abartılar, gülünç durumlara neden olur. Örneğin sürekli yere düşen bir kişi, baston gibi dimdik yürüyen insanlar komik olacağı gibi bir hükümdara yada müdürüne ezile büzüle devamlı selam veren bir kişi de komik bulunmaktadır. Bunları çoğaltmak mümkündür. Koestler ise çeşitli mizah türlerini; Şöyle sıralar;

Cinas ve Şakalar: Bu tür; İnsanların zihinsel ve sözlü yeteneklerini ortaya koymaktadır. Kişi, karşısındakini sözcük oyunları ile etkileyerek, zeki bir biçimde nükteli konuşmalar yapmakta ve gülmeye neden olmaktadır.

İnsan ve Hayvanları içeren Mizah: İnsanların ve hayvanların karikatürlerinden oluşmaktadır. Burada karakterlerden bazıları küçük düşmektedir.

Çocukları ve Yetişkinleri içeren Mizah: Çocukların yetişkinleri taklit etmesi, elbiselerini giymesi gibi.

Parodi: Parodi bir eserin komik bir biçimde ele alınması veya taklit edilmesi anlamına gelmektedir.

Taşlama ve Hiciv: Genellikle hicvin yaşamda başarı kazanmalarını sağlayacak güçlü mali yada siyasi olanaklara sahip olmayanlar tarafından saldırı yada savunma aracı olarak kullanılmaktadır (Déjeux, 2000,32). En çok kullanılan mizah çeşitlerindendir. Kelime oyunları ile daha çok yapılmaktadır. Hicivde açık bir saldırı görülmektedir. Bu nedenle hoşgörüyü en fazla ihtiyacı olan mizah çeşididir (Öngören, 1998: 32). Hiciv saldırganlık içermektedir. Toplumsal alanda ve genellikle modada, yeni kültürel etkinliklerde vb. gündelik yaşam içinde ciddiye alınan olaylara bir tepki olarak kullanılmaktadır. Özetle ciddi konuları dikkate almama, karşı çıkma yoludur (Fenoglio ve Georgeon, 2000: 8).

Maskaralık: Daha çok görüntüsel kabalıktan oluşmaktadır. Bir kişinin karmaşık bir ortamda başkasının kafasına vurması veya uygun zamanlaması olmayan davranışlar.

Anlamsız Sözcükler: Bir insanın duygularının, bulunduğu durumun anlamsız şiirler veya yazılarla ifade edilmesidir. Bunun yanında gerçek ve mantık dışı, uydurulmuş asılsız hikâyeler de gülmeye neden olur.

Kıyafetler Kullanılarak Yapılan Mizah: Kişinin yüzünü boyaması, değişik kılıklara girmesi ile ortaya çıkan mizahtır. Moda da mizahçılar için iyi bir malzeme olmuştur. Çok şişman, çok yaşlı veya çirkin bir kişide, moda için uygun bir kıyafet görüldüğünde insanlar kendilerini gülmekten alamazlar (Yücebaş, 1976: 57). Yada modayı çok geriden takip eden bir zenginlik durumu mizahı oluşturabilmektedir. Yaygın olan ve günlük hayatta kullanılan mizah türlerinden bazıları, fıkra, mizahi şiir, karikatür, kuklalar, bunları genişletmek mümkündür. Bu türleri birbirinden katı ayırımlarla sınırlandırmak doğru olmayacaktır, bazıları iç içe girmektedir. Çağın gerekleri ve gelişmelerle bazıları yok olmakta, bazılarıysa yenileri eklenmektedir şeklinde tanımlanmıştır (Pauluk, 1999: 78).

“Mizah türleri, önemini toplumdan topluma aktarması ve o toplumun özelliklerini kullanmasından almaktadır. Mizah türlerinin ortaya çıkışını bir tek özelliğe bakarak açıklamamak gerekmektedir. Mizah türleri, hikâyenin, şiirin, resmin, tiyatroyun, gösteri sanatlarının, fotoğrafın olanaklarından da yararlanmaktadır” (Öngören, 1998: 34).

Burns 1998 yılına ait “mizahın türleri” adlı yaptığı çalışmayla, 30’dan fazla mizah çeşidini, 6’ya indirmiştir. Bunlar;

Sözcük Oyunu: Mizah, bazı kelimelerin iki anlamıyla kullanılarak oluşturulur.

Etnik Mizah: Mizah, farklı kişilerden oluşan farklı kültürlerden de yararlanmaktadır.

Basmakalıp Sözcükler: Mizah, belirli gruplar ve insan tipleri hakkında abartılı toplumsal kavramları kullanır. Mizah çeşitleri içinde aynı cümleler, benzer kişiler yer alır.

Ticaret Hayatı: Mizah, çeşitli meslek gruplarına ve iş hayatına ilişkin konulara da girmektedir.

Aşağılama ya da Şiddet içerikli: Mizah insan ve hayvan kusur veya zayıflıklarını küçümser ve bunu kendi içinde kullanır.

Cinsel içerikli: Mizah, doğrudan veya dolaylı olarak cinsel içerikli konulara da yer verir (Öngören 1998: 15).

Bu türlere gösterilen ilgi, mizah öğelerinin değişik şekillerde kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Fıkra, hikâye ve şiir, söze dayalı türler olduğu halde, karikatürde görüntü, birinci sıradadır. Yazısız karikatürde ise söz ortadan kalkarak, görüntüye mizah yüklenir. Mizah öğelerinin, birbirlerinden biçimlerde bir araya getirilmesi, yeni bir olayın ortaya çıkmasına neden olur. Sinemanın ortaya çıkması, bir anlamda hareket eden karikatürlerin, yani çizgi filmin doğmasını sağlamıştır. Mizah türlerinin gelişmesine etkide bulunan bir diğer etken eğlence ve hoşgörüdür. İlk mizah gösterilerinden itibaren hoşgörü ve eğlenme, komediye aktarılmıştır. Bu bilgilerin eşliğinde mizahı 3 grupta toplamak mümkündür. Bunları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

1.1.3.1. Popüler Mizah

Pop kavramı, Latince “Populos” kelimesinden türemektedir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki,2010>). Popüler, genel anlamda, bir olay, konu, nesnenin insanların ilgilenmesine bağlı olarak artan bir kavramdır. 20. yüzyıldan sonra özellikle toplumsal modernleşme ile yayılan ve kavram olarak kültürel gelişmeleri ve gündem oluşturan olayları kapsamaktadır.

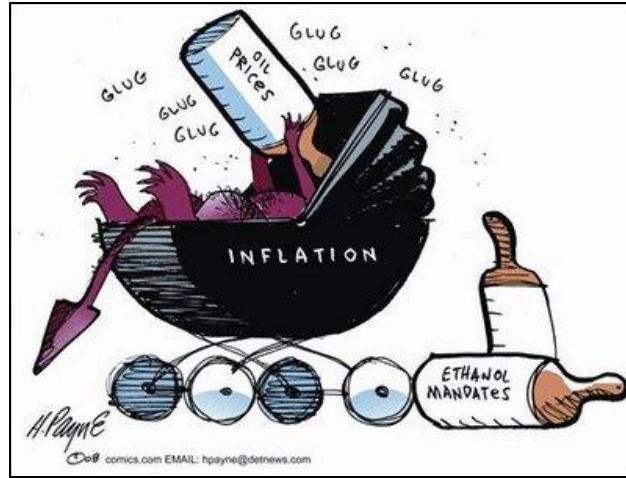
Mizahın popülerliliği de bu bilgiler ışığında gelişebilmektedir örnek olarak da çeşitli süreçlerde ilgilenilen yada gündem oluşturmuş ve bir şekilde büyük gruplara hitap eden toplumsal olaylar sıralanabilmektedir.

Resim 3. Penguen Dergisinden Bir Karikatür

Kaynak: <http://www.penguen.com/gundem.asp,2010>

Örnek olarak ekonomik bozuklukların olduğu dönemlerde enflasyon canavarı gibi bir karakterin oluşturulması ve farklı toplumlarda da aynı karakterin farklı versiyonlarının çizilmesi gösterilebilir.

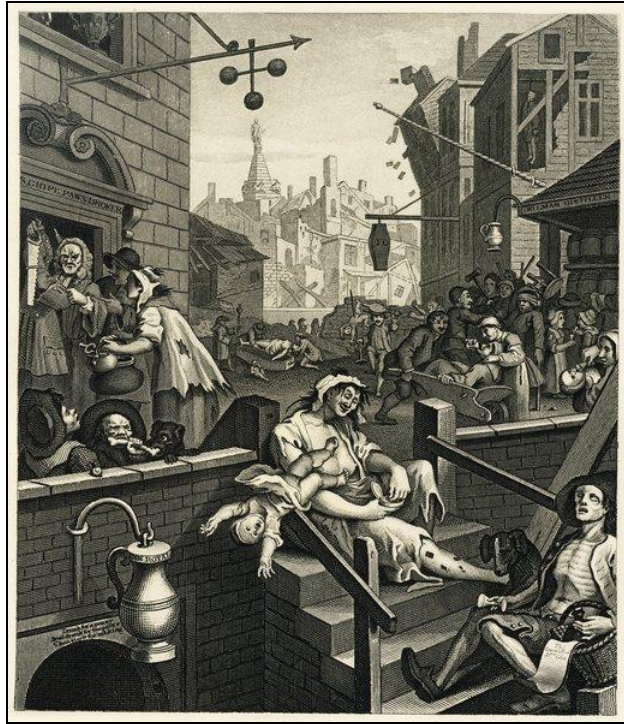
Resim 4. H. Payne Ait Bir Karikatür

Kaynak: <http://orhankaraca.blogspot.com/2008/03/enflasyon-canavar.html,2010>

1.1.3.2. Siyasi Mizah

Siyasi mizah, mizahın önemli bir parçasıdır. Genelde politikacılar tarafından yasaklı ve engel olunan şeyleri yıkarcasına muhalif bir tavırla rejime ve rejimin söylediklerine karşı çıkar. “Tarihsel olarak, Atina demokrasisini eleştiren tiyatral gösterilere ve mizah içeren şiirlere rastlanmaktadır” (Henderson, J. ,1993:) .

Siyasi konuları amaç edinen çizgi ve yazılı mizah, 18. yüzyılda çoğalmış Lüterciliğin ortaya çıkışı ve İngiltere’de Hannover Hanedanıyla Jakobitler arasında meydana gelen olayları anlatan çizgiler önemli siyasi karikatürler arasında sayılmaktadır. Aynı çağda yaşamış İngiliz ressamı William Hogarth’da eserlerinde bu özelliğe çok yer vermiştir. Bazen acımasız da olabilen çalışmalarının çoğu dönemin politikası ve değerleriyle dalga geçen eleştirilerdir. Bu tarz çizimlere genelde onun adından gelen Hogarthçı ya da Hogarth tarzı denmektedir.

Resim 5. *Gin Lane Bira Sokağı ve Ginlane*

Kaynak: www.wikiwak.com/.../Artwork/Others, 2010

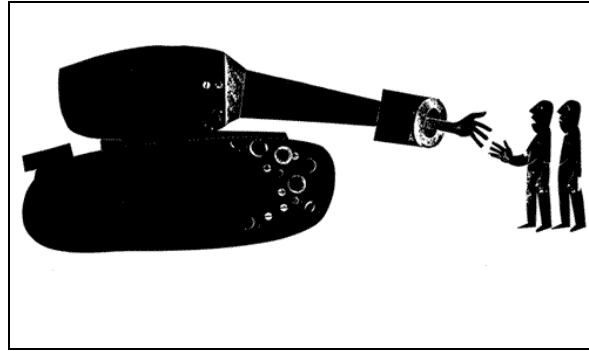
Siyasi mizah, politik yön ayırt etmeksizin, genellikle siyasi gündemin etkisiyle kendine malzeme bulmuş ya da, çoğu zaman eğlence amacı sağlamak yeterli olmuştur. Tabiatıyla bu çok nadiren kendisini yapıcı görünümünde sunar; çoğu zaman muhalefet ya da protestonun bir parçası gibi kullanılmış, ama daha çok sorunun ta kendisi olmuştur.

1.1.3.3. Kara Mizah

18. yy. sonlarına doğru Fransa’da ortaya çıkan edebiyatta farklı bir mizah türünden söz etmek olasıdır. Yeniçağın getirdiği tüm karamsar ve umutsuz tablonun yarattığı bu yeni mizah türü "kara mizah" diye adlandırılmıştır.

“Sanayileşme temposu, teknolojik gelişme, zenginliklerin paylaşılması yolunda gitgide gerginleşen uluslararası gelişmeler, başta büyük kentlerde yaşayanları olmak üzere Avrupalı yazar, sanatçıyı, düşünce adamını derinden yaralamıştır. Birbirini izleyen savaşları, uç boyutlarına varan sömürgeciliği, mantar gibi yerden biten fabrikalarda köle koşullarında çalıştırılan çocukları ve kadınları büyük aktoral sarsıntılar kuşatmıştır” (Batur, 1987: 27).

Bu şartlar altında gelişen kara mizahı nükteden ve mizahtan ayrılan yanı çok daha sert ve vurucu bir dile sahip olmasındır.

Resim 6. Ken Sprague 'ya Ait Bir Karikatür

Kaynak: <http://www.kenspraguefund.org/gallery>, 2010-05-31

Kara mizahı hiciv ve yergiden ayırmak zordur ancak kara mizahtaki yergi çok daha acımasızdır. Enis Batur'a göre “ ...vatoz gibi çarpıp geçer kara mizah deyişleri, ama değdikleri yerde durmadan hatırlanan bir acı kalır.” Kara mizahın ayırt edici bir özelliği de, tohumunda görülen koyu umutsuzluktur. Geçmişe de geleceğe de inanmaz kara mizahçı. Bu umutsuzluk dozajı, onu inanç olgusundan sebeplenen bütün değerleri acımasız kılarak sorgulamaya, dahası yerle bir etmeye yöneltir.

Resim 7. “Barış” Atilla ÖZER’e Ait Bir Karikatür

Kaynak: <http://home.anadolu.edu.tr/~aozer/aozercalismalar/baris.gif>, 2010

1.2. MİZAHIN YAPISI ve ÖNEMİ

Mizahın tam olarak nasıl ortaya çıktığı gizemini korusa da teorisyenler, insanların ne şekilde ve niçin güldüğü konusunda çalışmalarını sürdürmektedirler. Snetsinger ve Grabowski’ye göre mizah, üç evreden oluşmaktadır;

“Uyarılma, sorun çözme ve sonuç. Uyarılma evresinde dinleyici, mizahi bir işaret alır. İşaret, bir sembol olarak da adlandırılabilir. Bu bir palyaço kostümü veya bir komedyenle göz göze gelme de olabilir. Sosyal durum, uyarıcı evreyi etkilemektedir. Bununla beraber şakanın yapısı, içeriği ve karmaşık olup olmadığı uyarıcı evreye uygun olmalıdır. Bir işitsel veya görüntüsel mizah uyarımı olduğunda, birbirine uymayan bilgileri anlamak için problem çözme basamak olur. Sorun çözmenin ardından uyuşmazlıklar, sonuçlandırılır. Çözümle beraber gülümseme ve gülmenin çeşitli şekilleri ortaya çıkar” (Williams, 2001: 16).

Bazı araştırmacılar ise mizahın nasıl oluştuğu, neye sebep olduğu ve niçin komik olduğu konusunda incelemeler yapmışlardır. Zihinde oluşan bir mesajın mizah kullanılarak nasıl güzel sözcüklere dönüşebildiğine ve insanların buna nasıl kolaylıkla odaklanabildiklerini araştırmışlardır. “Mizahın iki temel özelliğinden ‘birleştirme ve bölme’, mizahın yapısının anlaşılmasında anahtar rol oynamaktadır. Politikacılar mizahın bu özelliklerinden sıkça yararlanmaktadır. Dinleyicilerini

veya seçmen kitlelerine seslenirken mizahla onları birleştirmeye çalışmakta, bir yandan da yine mizahı kullanarak rakip partilerin seçmenini bölmeye çalışmaktadırlar. İletişimciler de etkili bir söz kullanmak için ve izleyici veya dinleyiciye bu şekilde ulaşmak için mizahtan yararlanır. Buradaki temel nokta izleyici veya dinleyicinin sunulan mesajı nasıl yorumladığıdır” (Meyer, 2000: 311).

Mizah kimi zaman gündelik yaşamın bazı yönlerini insanların önüne güldürücü bir şekilde sunmakta; kimi zamansa insanlara acı veren olayları, hayatın tuhaf ya da saçma yönlerini kendine özgü bir bakışla değerlendirilebilmektedir. Mizah çoğunlukla bir ortamı yumuşatmak, gergin atmosferi dağıtmak, kişiler arası diyalogu artırmak veya kişinin kendisini sevdirmeye ve beğendirmeye amacıyla yapılmaktadır. “Pozitif yönlü kullanılmak üzere düşünülse de, yine de mizah, küçümseme, kişinin yada bir şeyin eksi yönleriyle alay etme düşüncesiyle de kullanılmaktadır. Kişinin bir şeye gülmesi için, kendisini iyi hissetmesine, sağlıklı olmasına ve gülme yeteneğine ihtiyacı vardır. Mizah, her insanın ayırıcı psikolojik parmak izidir” (Manning, 2002: 12).

Mizah, kişinin hal ve tavırlarını etkilemekte ve güçlendirmektedir. Diğer iletişim şekillerinde kişi gerçek duygularını gösteremeyebilir. Çünkü toplum kuralları, kişinin sahip olduğu sosyal konum ya da ortamdaki kaynaklanan ciddiyet bunu engeller. Mizah, bütün değerlerin, gerçek duyguların ortaya çıkarılmasını, kişinin sosyal etiketini düşünmeden doğal davranışlar sergilemesini sağlar (Puga, 1998: 14). Mizah, hayatın güldürücü yönünü ortaya çıkaran, insanı gülmeye teşvik eden bir sanattır. Mizah iki temele oturmuştur: saldırma veya savunma (<http://tr.wikipedia.org>, 15.02.2009). Mizah, bireyler ve gruplar üzerinde yönlendirici etkiye de sahip olabilmektedir. Mizahı yalnızca insanların eğlenebilecekleri bir araç olarak düşünmemek gerekmektedir. Eğlencenin anında eleştirmek, karşısındakini veya toplumları kırmadan yermek, olayları sorgulamak gibi amaçları da olabilmektedir.

Mizah, yazılı basın yoluyla pek çok okuyucuya ulaşması ve onlar tarafından beğeniyle takip edilmesi nedeniyle, toplumu etkilemek için zaman zaman kullanılmıştır. Kimi zaman sanayiciler, kimi zamansa politikacılar sempati ve beğeni

kazanmak için mizahı kullanmışlardır. Savaş dönemlerinde düşman devletlerini hicvetmek, onları aşağılamak için karikatürden faydalanılmıştır. Diğer dönemlerde ise iç politika, kadın erkek sorunları, aile, ordu, polis vb. kurumlar konu olarak karikatürlerde yerini almıştır. Toplumdaki, kurumlardaki çarpıklıklar mizahla yansıtılmakta, konuya dikkat çekilmektedir. (Öngören, 1998: 22). Özellikle halk fıkraları, güldürmekle beraber toplumun yanlışlarını ortaya koymaktadır. Ünlü Nasrettin Hoca'nın kazan doğurdu fıkrasında "Kazanın doğurduğuna inanıyorsun da öldüğüne neden inanmıyorsun?" sözü, bedavacılığın uğradığı komik akıbeti ortaya koymaktadır (Yücebaş, 1976: 59).

1.3. MİZAHIN FONKSİYONLARI

Mizahın fonksiyonları, sosyal davranışlarda mizahın önemini ve insanlar arası diyaloglarda memnuniyetin artmasına yaptığı katkıyı göstermektedir. Mizah, kişinin kendi kendine rahatlamasını ve başkalarıyla daha derin ilişkiler kurmak için ortam hazırlayarak bir fırsat sağlamaktadır.

"Aynı zamanda gergin ortamların ortadan kaldırılması, çatışma stresin giderilmesi ve problem çözmede aracı olmaktadır. Bir başka deyişle mizah psikolojik rahatlamayı sağlar. Bununla beraber, vücudun bağışıklık sistemini güçlendirilmesine yardımcı olduğu kadar kalbi ve kasları da güçlendirir, acıyı azaltır; kısaca fiziksel ve ruhsal sağlığa katkıda bulunur" (Du Pré, 1998: 20).

Buna göre mizahın fonksiyonları şunlardır:

1.3.1. Sosyolojik Fonksiyonu

Sosyolojik fonksiyonuna bakıldığında, mizahın bireysel ve toplumsal olarak ne kadar önemli olduğu görülür. Mizah, kişilere kendi deneyimlerini rahat bir atmosfer içinde sunma imkânı vermektedir. Mizah, evli çiftler arasında, derslerde, doktor hasta arasında vb. durumlarda hoş bir atmosfer içinde etkileşimin olmasını ve rahatlamayı sağlamaktadır. Mizah, özellikle sıkıntılı dönemlerde problemin çözülerek, uzlaşma ortamının oluşmasına yardımcı olur. Güçlü arkadaş bağlarının kurulmasında basamak görevi görür (Mierop, 1999: 8). Mizahın insanlara kattığı sosyal memnuniyet olumlu yönde kabul görmektedir. Mizah insanlar arası ilişkilere, samimiyet, doğruluk, nezaket, saygı katmaktadır. İnsanlar arasındaki statü

farklılıklarından doğan iletişimsizliği de ortadan kaldırarak ilişkilerin sağlamlaşmasına yardımcı olur (Du Pré, 1998: 25).

Çok büyük bir gerginliğin ardından gelen gülüş, kişiye rahatlık vermekte ve bu rahatlamamanın ardından kişi, sosyal ve psikolojik fayda elde etmektedir. Bazı insanlar için, duygusal ve zihinsel etkileşim, gülmeyi paylaşan insanlar arasında gelişmektedir. Toplum değerlerini ve kurallarını koruduğu sürece aksaklıklara uğramadan ilerler. Bu nedenle toplumun düzenini koruyacak yardımcıları ihtiyaç vardır. Kişiler, toplumdaki değerlere aykırı bir durumla karşılaştıklarında, espriyle karşılık vermeleri halinde sorunun çözümü daha kolay ve ılımlı olacaktır. Yapılan espriler kişinin konumuna zarar vermeyeceği gibi, ona duyulan düşünceleri de olumlu yönde etkileyecektir. Mizahın temel fonksiyonlarından biri, zevk vermektir. Kişi böylelikle mizahla beraber yaptığı işten zevk alır ve sosyal yaşamına daha sıkı sarılır. “Mizah insanların kaynaşmasına yardımcı olmasının yanında, insanlar arasındaki etkileşimin artmasına da sebep olur” (Provine, 1996: 39). Mizahın iletişim araçlarında yer alması, o araçların tercih edilmesinde katkı sağlayabilmektedir. Mizah içerikli mesajlar insanlar arasında sıklıkla günlük konuşmalar içinde tekrar edilmektedir. Böylece insanlar televizyonda yayınlanan bir reklamda geçen komik bir görüntü ya da metinden birbirlerine bahsedebilmektedirler. Bu konuşmalar, insanları birbirine yakınlaştırdığı gibi, aynı konulardan bahsedilmesini ve keyif alınmasını da sağlamaktadır. Ortak konular, insanların toplum içinde kendilerini yalnız hissetmeleri yerine, bir durumu paylaşma düşüncesini, böylelikle grup ruhunun oluşmasını sağlamaktadır. Kişi, bu gelişmelerden haberdar olmadığı durumlarda kendini dışlanmış hissedebilmektedir. Böylece ait oldukları kültürle bütünleşmek yerine, kendi toplumlarına yabancılaşırlar (Özodaşık, 2001: 24).

Bir kişiye, güldüğü zaman ne hissettiği sorulduğunda, kendisini, enerjik, rahatlamış, mükemmel, mutlu hissettiğini söyleyecektir. Kişi kendini, daha az stresli, daha sağlıklı, genç, pozitif enerji yüklü, sakin bulur. Bütün bu olumlu duygular kişinin gündelik hayatına olumlu olarak yansımaya olacaktır. Kişinin iticilikten uzak kalarak, toplumda saygı ve sevgi görmesini sağlayacaktır. Mizah, üzüntü verici olayların ardından kişinin kendini toplamasına yardımcı olur. Mizah duygusuna

sahip olan kişiler yalnız kalmazlar. Etraflarında onunla sohbet etmek isteyen çok sayıda kişi olur. Bu da kişiyi asosyal olmaktan uzaklaştırır (Westburg, 2003: 24).

1.3.2. Psikolojik Fonksiyonu

Mizahın insan vücuduna etkilerini anlamak için öncelikle gülmenin ne olduğunun anlaşılması gerekmektedir. Gülme, nefes borusunun açılmasıyla ve ses tellerinin titremesiyle oluşan ritmik ve kasımlı bir vücut hareketidir; eşleyişle kasımlı hareketler ve anlamsız seslendirmeler bütünüdür. Bu hareketin vücut sistemleri üzerinde olumlu etkileri vardır. Mizah ve insan biyolojisi arasındaki bağlantı olumludur. Belirli şartlar altında mizah, iyileştirici rol oynamaktadır. Özellikle, sinir sistemi, kas sistemi, solunum sistemi, bağışıklık sistemi üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Gülmeyle beraber kan akışı hızlanır, kandaki oksijen oranı artar, akciğerler, diyafram ve yüz kasları hareket eder ve doğal bir ağrı kesici görevini üstlenir. İlave olarak, endorfin salgısının artmasıyla acı azalır ve memnuniyet duygusu artar. Tansiyon, sakanın ilk safhalarında oluşur ve gülmeyle beraber düşer. Gülme başladığı zaman endokrin sistemi uyarılır ve kandaki endorfin üretimi artar. Bu zaman sürecinde çeşitli hormonlar salgılanır ve bu hormonlardan bazılarının ağrı kesici etkisi vardır. Gülmenin gelmesiyle kişide bir rahatlama başlar. Beynin duygu ve yaratıcılığı kontrol eden sağ yarım küresi aktifleşir. Vücut ısısı ve acı algısı düşer, hormon üretimi başlar, bağışıklık sistemi aktif hale gelir. Mizah, sağlıklıdır ve vücut için yararlıdır. Yapılan çalışmalarda, vücudunda %80'in üstünde yanık bulunanlarda, yeterli dozda ilaçla beraber mizaha maruz kaldığında kişide, çok büyük ölçüde iyileşme görüldüğünü kaydedilmiştir (Williams, 2001: 21).

Gülme ve mizahın psikolojik açıdan insanları nasıl etkilediğini bulmak için çok sayıda araştırma yapılmıştır. Çalışmalara göre mizah, insanlardaki acımasızlığı, sertliği, kabalığı en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. Bu nedenle mizahın insanlar üzerindeki psikolojik etkisinin olumlu olduğu düşünülmektedir. Mizahı kullananların morallerinin yüksek olduğu kaydedilmiştir. Bu da insanları depresyondan uzaklaştırmaktadır, yine de endişelerden insanın uzaklaşmasını sağlamamaktadır (Du Pré, 1998: 22). Öfke ve korku insanlarda zaman zaman oluşmaktadır. Mizah ile bu iki negatif duygunun üstesinden gelerek, kişi korku ve öfkesini azaltabilir. Mizah,

kişinin problemlerini çözmez, ancak problemlerin dağıtılmasında önemli rol oynar. Kaygı, öfke ve stresin azaltılmasına yardımcı olarak farklı bakış açıları bulunmasını sağlar. Kişi, bir ortamda utandığında, üzüntülü olduğunda, başarısızlıklarında mizahtan yararlanırsa, rahatlamaya başlar. Kişinin olaya farklı yönden bakmasını sağlayarak, denge kurmasına yardımcı olur. Denge olmadan kişinin psikolojik ve akli yönden sağlıklı olması beklenemez.

Depresyona girmiş ve intihara eğilimli kişiler, dengesini kaybetmişlerdir. Sorunları o kadar büyüktür ki bir çıkış yolu bulamazlar. Mizah, böyle kişilere dahi yardımcı olabilmektedir. Kendilerini rahatsız eden durumdan çıkmalarını, çıkış yolu bulmalarını sağlar (Pauluk, 1999: 4). Kimi zaman insanlar, yaşamdaki olaylar karşısında güçsüz kalırlar. Yaşamda acı veren yönün ortadan kaldırılmasının mümkün olmadığı durumlarda ise kişi kendini rahatlatmak için yollara başvurması gerekir. Mizah bu anlamda yaşamdaki pürüzleri ve en zorlu anları yumuşatmaya yardımcı olur. Kişinin akli yönden rahat olması, problemlerin çözümünde kolaylık sağlar. Stresli, korkulu ve sinirli durumlardan çok kişi, zihninin daha rahat olduğu dönemlerde sorunlarına farklı açılardan bakabilir. Mizah, yeniliklere açık olma, farklı düşünme, problemlere çözüm bulma ve risk alma konularında da yardımcı olabilmektedir. Mizah ve yaratıcı düşünme arasında kuvvetli bir bağ vardır. Mizah, bir sorun karşısında kişinin cesaretlendirilmesini sağlar. Gülme sırasında beyin daha verimli çalışmaktadır. Kişisel veya evli çiftler arasındaki sorunların çözümünde farklı bir bakış açısı getirir.

Cleese yaptığı çalışmada düşünmeyi kapalı ve açık olma modellerine dayandırmıştır. Açık modelde, kişi psikolojik olarak daha rahat bir yapı sergilemiştir. Böylece araştırmaya hevesli, neşeli ve demokratik özellikler sergilemekte, mizaha yatkın olmaktadır. Kapalı modelde kişi, gergin, katı, hiyerarşiye önem verir. Açık modelde ise, yaratıcı ve yenilikçidir. Açık modele uygun kişiler, çevreleriyle daha rahat iletişim kurarlar ve rahat tavırlar sergilerler (Hefferin, 1996: 52).

Beyin fonksiyonları mizahtan etkilenmektedir. Sol beyin yarı küresi ve sağ beyin yarı küresi birbirinden farklıdır. Gülme, alışılmadık şekilde insanın bilinç seviyesinin artmasına ve beyinde oluşan bilgilerin çoğalmasına, böylece beyin

kapasitesinin yükselmesine yardımcı olur. Böyle bir durumda kişi, şu iki belirsizliği anlama yeteneğine sahip olur. Birincisi, problemin ince ayrıntısı, diğeri de problemin somut ve mantıksal yönüdür. Gardner, gülmenin aynı zamanda beyin kapasitesini yükselttiği gibi, beyin yarım küresinin zarar görmesi engellediğini saptamıştır. Öyle görünüyor ki mizah, kişi üzerinde çeşitli seviyelerde fonksiyonlara sahiptir (Williams, 2001: 22).

1.3.3. Eğlence Fonksiyonu

William Glasser'e göre dört psikolojik ihtiyaç vardır. Bunlar, ait olma ihtiyacı, güce sahip olma ihtiyacı, özgürlük ihtiyacı ve eğlenme ihtiyacıdır (Spurgeon,1998: 9). Mizah kişinin ruhsal olduğu kadar fizyolojik olarak da rahatlamasını sağlayan temel ihtiyaçlardan biridir. Hatta diğer temel ihtiyaçlarla da iç içedir. Kişi toplumla beraber mizahı paylaştığında ait olma ihtiyacını; halkın yönetime karşı olan isteklerini ya da eleştirilerini dile getirirken güce sahip olma ihtiyacını; düşüncelerini karşısındakini kırmadan, hoşgörüyü de beraberinde getirmesiyle özgürce konuşabilme ihtiyacını ve insanlara hoşça vakit geçirme adına eğlence ihtiyacını kısmen karşılamaktadır. Her insanın gülmeye ve eğlenmeye ihtiyacı vardır. Darwin, maymun ve şempanzelerin dişlerini göstererek insanlara benzer gülme sesleri çıkardıklarını iddia etse de, gülme genel olarak insanlara özgü bir davranış şekli olarak kabul görmektedir. Gülme, pek çok duygunun ardından oluşabilmektedir. Utanma, alay etme, sinirlenme, heyecanlanma, sevinme duygularını ifade ederken gülme oluşabilir. Bu duygulara ilave olarak en yaygın görülme sebebi eğlenmedir. Kişi, hoşça vakit geçirdiğini eğlenceli durumlarda belli eder, ortamın getirdiği hoşnutluk ve mizahla beraber güler.

Mizahın kökeninde eğlence ve hoşgörü vardır. Birçok alanla etkileşimde bulunan mizah, eğlence ve hoşgörü anlayışıyla şekillenmiştir.

“Mizah, eğlence ve hoşgörüyü karşılık gelmektedir. Eğlence mizahın gövdesinin ana kaynağıdır. Eğlencenin bütünü mizah olmadığı gibi, mizah da tamamıyla eğlence demek değildir. Aralarında bir kök ilişkisi mevcuttur. Toplum, eğlencenin sosyal yapısını anlayarak, ona toplulukların dili olma görevini yüklemiştir. İlbaharda ürünü karşılama törenleri, baharın gelmesini kutlama törenleri bilinen eski ve yaygın eğlence şekillerindendir. Bu eski törenlerde dahi mizahın ilk biçimleri yer almaktadır” (Öngören, 1998: 15).

İnsanlar farklı şekillerde eğlenmektedirler. Kimileri, zevk aldıkları ortamlara gitmekte, kimileri arkadaşlarıyla hoşça vakit geçirmeyi tercih etmekte, kimisi televizyon izleyerek eğlenmektedir. Eğlence, insanın hayattan zevk almasını, yaşantısına farklılıklar getirmesini sağlar. Mizah ve bununla beraber gelen gülme, kişinin yaşantısında bu hoşnutluklara sahip olmasına yardımcı olur. Günlük yaşantıda mizah, çeşitli biçimlerde insan hayatına girer. Televizyonda izlediği komedi filminde, okuduğu gülünç hikâyelerde, işte verilen kahve molasında, arkadaşlarla şakalaşmalarda veya komik maillerle kişi eğlenebilmektedir. Kişi, enerjisini ve zamanının çoğunu, şaka yapmakla ve şakayı dinlemekle geçirir. Yemek yemek, yaşamak gibi eğlenmek de insanların bir ihtiyacıdır (Howe, 2002: 253). İnsanlar monoton bir hayatta hiç eğlenmeden yaşarlarsa, yaptıklarından zevk alamazlar ve çevrelerine verimli olamazlar. Bu nedenle eğlenme ihtiyacı da yemek içmek kadar gereklidir, özellikle insan psikolojisi üzerindeki etkileri düşünülürse, mizahı hayatında hiç yaşamamış veya hiç gülmeyen bir insan düşünülemez. Mizah, çok sıkıntılı bir durumu insanın lehine çevirebilmektedir. Kimi zaman insanlar, yaşadıkları acıları mizahla eğlenceye dönüştürmüşlerdir. Örneğin komedyenler, çizgi film yapımcıları, komedi yazarları zor durumlardan kurtulma yolu olarak mizahı görmektedirler. Yapılan çalışmalar, tanınmış birçok komedyenin çocukluğunda yoğun acılar ve kayıplar yaşadığını göstermektedir. Örneğin Charlie Chaplin de teselliye mizahta bulmuştur. Londra'nın en yoksul bölgelerinde büyüyen Chaplin, on beş yaşında babasını kaybetmiş, ardından annesinin aklını yitirmesiyle büyük bir acı daha yaşamıştır. Chaplin bu kötü anılarını filmlerde kullanarak eğlenceye dönüştürmüştür (Klein,1999: 19–20). Yalnızca kendisi gülmemiş, kendisini izleyenleri de mizaha boğmuştur. Yalnızca mesleki hayatında değil, kendi dünyasında da Chaplin'in yükselmesine mizah çok büyük katkı sağlamıştır.

1.3.4. İletişim Fonksiyonu

Mizah, insan ilişkilerinin olduğu her yerde vardır; sosyal yaşamın hayranlık uyandıran ve geniş ölçüde hatırlanan bir parçasıdır. Kişisel ilişkilerin her evresinde ve ilişkilerin geliştirilmesinde mizah önemli olmaktadır. Mizah, yalnızca insanlara özgü olan sosyal bir özelliktir. Mizahtan, iletişimin olumlu yönde ilerlemesine katkıda bulunan temel faktörlerden biri olarak bahsetmek yanlış sayılmaz. İşlevsel

olarak mizahtan daha yararlı olan çok az sosyal-kişisel beceri bulunmaktadır. Mizah, bireyler arası iletişime yardımcı olduğu kadar, yaşam kalitesinin yükseltilmesine de yardımcı olmaktadır. Mizah, aynı zamanda çeşitli bakış açılarının bütünleştirilmesi ve onlar arasında köprü olabilme yeteneğidir. Kişiler arası ilişkilerin geliştirilmesinde, kişiler arasındaki mesafeler, mizah yoluyla ortadan kaldırılabilmektedir. Mizah, kişilerin birbirlerine yakınlaşmasını sağlamaktadır. Mizahın paylaşılmasıyla, ortak duygular ifade edilmekte, dostluklar pekişmekte, ortamın gerginliği azaltılmaktadır. Mizah, kişilerin birbirlerine daha yakın olmalarına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda eşler arasında mutluluk için anahtar rol oynamaktadır (Mierop, 1999: 8). Mizah, kişilerin ve gruplar arası iletişimin gelişmesinde önemli bir faktördür. Mizah, grup ruhuna canlılık katmaktadır. İnsan etkileşiminin neredeyse her şeklinde görülen mizah, gruptaki kişilere enerji vermekte, iletişimin gelişmesine güç katmakta, kişilerin birbirleriyle etkileşimde bulunmasını teşvik etmekte, güzel bir diyalog kurulmasına yardımcı olmaktadır. İnsanlar sohbetinden hoşnut oldukları kişilerle iletişimde bulunmaktadırlar. Mizah da konuşmalara canlılık ve hoşluk katmaktadır (Lippert, 2001: 23). Araştırmacılar, mizahın iletişim ortamına katkılarını tartışırken, iletişimi zevkli hale getirdiğini savunmaktadırlar. Genelde iletişime iki açıdan bakılmaktadır; kişiler arası iletişim ve kitlesel iletişim. Brown ve Braynt, mizahın iletişim araçlarında kullanımının temel sebeplerinden birinin geniş izleyici kitlesini çekebilecek olduğunu vurgulamışlardır. Ortalama olarak televizyonda yayınlanan programları izleyenlerin günde 15 kez güldüğünü saptamışlardır. Mizahın kitle iletişim araçlarında kullanımının bir diğer nedeni çocuklarla ilgilidir. Özellikle eğitici programlarda çocukların dikkatini ve ilgisini çekmek için eğitim aracı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca mizah içerikli programlar izleyicilerin günlük stresini, sıkıntılarını almakta ve hoşça vakit geçirmelerini sağlamaktadır (Roেকেlein, 2002: 140).

İnsan ilişkilerinin olduğu her alanda olduğu için çağın gereklerine uygun olarak iş yaşamında dahi mizahtan yararlanılmaktadır. Mizahın iş dünyasında olumlu etkileri vardır. Kişi hangi mesleğe sahip olursa olsun, iletişim iş hayatının önemli bir parçasıdır. Özellikle insan ilişkilerine daha çok dayanan alanlarda, çalışanların inandırıcı ve samimi olması son derece önemlidir. Pek çok profesyonel şirkette, kişisel yeteneğin yanında iletişim kurabilme özelliklerine de önem verilmektedir.

Ancak iyi iletişim kurabilme, iş yaşamının stresi ve diğer olumsuz faktörler sebebiyle engellenebilmektedir. İlgi ve dikkatin bu nedenlerle kaybolması, yazılı veya sözlü iletişimi de olumsuz etkileyecektir. “Bu durumlarda kişilerin motivasyonu’ nu sağlamada mizah en iyi yardımcılarıdır. Yalnızca iş yaşamında değil, günlük işlerde de iyi iletişim kurabilme özelliği kişilere yarar sağlayacaktır. Kişinin duygusal tepkisi, karşısındakine negatif veya pozitif enerji vermesi, ne söylediğinden çok daha önemlidir” (Mc Ghee, 2005, www.google.com). İyi bir ruh haline sahip olmak, gülümsemeyi sağlayacak, kötü bir ruh hali ise, negatif duygulara neden olacağından kişinin itici görünmesine ve hata yapmasına neden olacaktır. Mizah, bu negatif duyguların pozitif olmasına yardımcı olacağından kişiye olumlu izlenimler kazandıracaktır. Kişilerin iş dünyalarında endişelerinden, iş yaşamının sıkıcı ve stresli yapısından uzaklaşmayı, böylelikle daha verimli çalışma ortamını getirir.

Güldürerek iletişim, basit ve anlaşılır bir yapı içinde şekillenmektedir. İnsanları etkileyici bir özelliğe sahiptir. Mizahın, tüm bu fonksiyonlarına bakıldığında birbirine ne kadar yakın ve iç içe olduğu görülmektedir. Bu sebeple mizahın fonksiyonlarını birbirinden kesin çizgilerle ayırmamak gerekmektedir.

1.4. MİZAH TEORİLERİ

Mizah bütün toplumlarda bulunan bir kültür harikasıdır. Platon, Aristoteles, Thomas Hobbes, Charles Darwin, Sigmund Freud, Emmanuel Kant, Arthur Koestler gibi büyük düşünürler, mizahın değerini ve kaynağını topluma çeşitli teorilerle sunmuşlardır.

Birçoğu da, mizahın fonksiyonlarını açıklamak için çalışmışlardır. Günümüzde hala mizahın fonksiyonel teorileri tartışılmaktadır. Yüzün üzerinde mizah teorisi ortaya atılmıştır. Bunların çoğu şu üç teori içine girmektedir: Üstünlük Teorisi, Rahatlama Teorisi, Uyuşmazlık Teorisi (Susa, 2002: 49).

Mizah, kişinin güçlenmesini de sağlamaktadır. Örneğin, hastalar mizahla yüklerini hafifleterek ondan güç almaktadırlar. Acı ve çile arasında gülebilen insan, yaşamdan kopmadığını düşünerek yaşama sarılır. Mizah, insanlara güç vererek yeni bir perspektif kazandırır. En zor durumlarda bile kişinin dayanaklı olmasını sağlar.

Kişinin dünyasının yıkıldığını düşündüğü durumlarda bile dengenin korunmasına yardımcı olur. Mizah, çoğu zaman ikinci plana itilse de zor durumlarda dahi güç veren bir ilaç olabilmiştir. Bill Cosby, “Eğer her şeyde mizahı bulabilirsen, yaşamını sürdürebilirsin” demektedir (Klein, 1999: 17).

1.4.1. Üstünlük Teorisi

Üstünlük çok yaygın kullanımıyla beraber, kendini çok beğenme, mutluluğunu artırma veya sağlamlaştırma anlamlarında kullanılmaktadır. Üstünlük duygusu ve mizah arasında sıkı bir bağ vardır. Pek çok mizah durumunda yalnızca gülme ve hoş vakit geçirme amacıyla değil, karşısındakinden bir adım öteye geçme amacıyla da yapılmaktadır (Vandaele ve Cetra, 2002: 223). Üstünlük teorisi en eski teorilerden olup Platon ve Aristoteles dönemine kadar dayanmaktadır. Üstünlük teorisi mizaha kişinin çevresindeki statüsüyle ilişkili olarak bakmaktadır. Teori kaynağını Aristoteles’ in yazdıklarından almaktadır. Bu görüş; gülmenin temelini meydana gelen komik bir durumun ardından birinin diğerine olan zaferinde görmektedir. Bir başka deyişle; insanlar birinin düştüğü komik duruma gülerken, kendilerini o durumun dışında tutarak üstünlük duygusuyla hareket ederler. Aristoteles, gülmenin güçsüz ve çirkinlere karşılık doğduğunu söyler. Kişi kendi üstünlüklerini ve karşıdakinin bedensel ve zihinsel kusurlarını karşılaştırır. Etnik, ırkçı, karşı cinsin zayıflığını ortaya koymaya çalışan şakalar bu kategoridedir (Coughlin, 2002: 19, Konning ve Weiss, 2002: 2).

Pratik şakalar, ırksal şakalar veya bir kişinin düşmesiyle ortaya çıkan mizah da bu kategoriye girmektedir. Merdiven ya da bir yerden düşme, dil sürçmeleri bu tip durumlardandır. Bu mizah kültürel farklılıkları, sosyal yasakları, ekonomik veya politik ilerlemeleri-gerilemeleri gösterir (Susa, 2002: 45).

Günlük hayatta ezilen ya da hayattan belediklerini alamamış insanlar da mizahın bu yönünü üstünlük elde etmek için bir silah olarak kullanmaktadırlar. Toplumda egemen sınıflar, alt sınıflara karşı somut olarak başarılar elde etmişlerdir. Ezik, sömürülen, yenik düşen sınıf ise mizahı onlara karşı üstün gelme aracı olarak kullanmıştır. Bu tür mizah, güçsüzlerin güçlüye karşı kullandıkları sosyal ve politik silahtır (Nesin, 2001: 40). Mizahın kökenine bakıldığında hakim sınıflara gösterilen

tepkinin ifadesi olarak görülür. Bu tepki toplumun alt tabakalarından yukarıya yükselen bir tepki olarak gelişir. Mizaha bu anlamda “gülümseyen öfke” denilmektedir. Yaşamını ezikliklerle geçiren bir insanın belki de kendisini üstün olarak hissedebileceği tek silahı mizahtır (Arık, 1998: 43).

Üstünlük teorisi, belirli bir kişinin ya da karakterin bir kusur ya da düştüğü kötü durumdan dolayı kişinin güldüğünü belirtmektedir. Kişi, zavallı, zayıf, aptal, sakar, çirkin, yeteneksiz kişilerle kendi özelliklerini karşılaştırdıktan sonra zafer kazanmış edasıyla güler. Çünkü gülen kişide bu kusurlar yoktur ya da o anda görünmemektedir. Bir kişi, karşısındaki kişi ya da nesneden anormal bir işaret aldığı anda gülmeye başlar. Örneğin; ünlü bir kişinin ayağının kayıp düşmesi, normal bir kişinin düşmesinden daha komik olarak değerlendirilebilir (Monro, 1988: 349). Mizaha üstünlük teorisiyle bakıldığında, sosyal, kültürel ve kişisel karşılaştırmaları da içerdiği unutulmamalıdır (Berger, 1987: 7). Kişi yalnızca karşısındakinin düştüğü komik durumu değerlendirmekle ve ondan üstün olduğu düşüncesinin verdiği hazzı hissetmekle kalmaz, kendisi ve karşısındaki kişinin diğer özelliklerini de karşılaştırarak, üstünlüğünü artırmaya çalışır. Gülme hoşnutluk veren bir deneyim olup kişiye ödüdür. Mizah sayesinde kişiler arasındaki çatışma saklanır; kişi güçlü kabul edilen karşısında ufak bir zafer kazandığını düşünür. Böylelikle kişi karşısındakinin düştüğü komik durumdan kendine bir pay çıkarır ve gülerek kendini ödüllendirir. Kişi böylelikle, karşısındaki kişiye “Ben senden daha iyiyim” mesajını verir.

1.4.2. Uyuşmazlık Teorisi

Uyuşmazlık teorisi kişilerin mantıksız, münasebetsiz yada beklenmedik bir durumla karşılaştığında ortaya çıkan komik durumu açıklamaktadır. Kurallara veya beklentilere uymayan bir durumla karşılaşıldığında mizah ortaya çıkmaktadır. (Manning, 2002: 17). Bu teoriye göre, sosyal, statü vb. farklılıklar gözetilmeden mizah oluşturulur (Berger, 1987: 8). Birbirinden farklı iki fikir, düşünce yada durumun sürpriz bir şekilde bir araya getirilmesiyle mizah oluşmaktadır. İnsanlar aniden ortaya çıkan bir durumu, farklılıkları not ederler; eğer ortada korkulacak bir durum yoksa bu teoriye göre mizahın oluşmasına ortam sağlanabilir. Bu teori idrak

edebilme yetisine önem vermektedir. Kişi farklılığı kavramadan önce olayın normal seyrine hâkim olmalı ve akli yeteneği değerlendirme yapabilecek kadar yeterli olmalıdır (Meyer, 2000: 313).

Uyuşmazlık teorisini ilk Aristoteles sunmuş, ancak başarılı olamamıştır. Teorinin ayrıntıları 18.yy sonlarıyla 19.yy. başlarında ortaya çıkmıştır. En çok bilinen teoristleri Emmanuel Kant ve Arthur Schopenhauer'dir. Kant'ın teorisi uyuşmazlık ve rahatlama teorilerinin birleşimlerinden oluşan, duygusal olarak ilk defa sunulan bir teoridir.

Gülmek, gergin bir beklentinin bir hiçe dönüşmesinden sonra ortaya çıkan ani bir tepkidir. Bu teorinin esası, uyuşmazlığın kişinin beklenti ve sahip oldukları arasındaki farkı karıştırmasıdır. Schopenhauer'in teorisine göre uyuşmazlık, beklenmedik bir anda bir şakanın etkisine girildiğini anlatmaktadır. Her ne kadar durum anlaşılma çalışılsa da genelde hikâyeye anlaşılmadık bir şekilde bitmektedir. Genelde gülmeyi ortaya çıkaran durum, birbiriyle ilişkide bulunan bir düşünce veya objelerle olan uyuşmazlığın aniden algılanmasıdır. Ve gülme uyuşmazlığın bir ifadesidir. (Manning, 2002: 17). Bir diğer önemli teorist Henri Bergson' dur. Uyuşmazlık teorisini, bir canlıyı mekanik bir objeyle kaplamak olarak tanımlamaktadır. Burada birbirine iki zıt kavramların bir araya gelmesine işaret edilmekte, mizahın bu şekilde oluştuğuna dikkat çekilmektedir (Berger, 1987: 8).

Bu teori, mizahın psikolojik ve duygusal etkilerine odaklanmak yerine idrak etmeyi vurgulamaktadır. Bireylerin rasyonel olarak farklılıklara dikkat etmeden önce, normal ve gerçek örnekleri bilmesi gerekmektedir. Uyuşmazlık teorisinin bakış açısına göre idrak edenin mizah deneyimi kazanması için uyumsuz değişiklikleri fark etmesi, anlaması ve kategorize etmesi gerekmektedir. Sadece bu kabiliyet sayesinde, her çeşit uyumsuzlukla ilgili olaylardan ki buna beklenmedik olaylar, nesnelere, ahlaki bozukluklar, tuhaf veya oransız nesnelere de dâhil olmaktadır, mizah doğabilmektedir. Bu durumları ve sonuçlarını kavramak, mizahtan önce gereklidir. Pek çok uyuşmazlık mizah örneği bulunmaktadır. Politikacılar da uyumsuzluk mizahını, rakiplerinin yaptıklarını akıl dışı olarak göstermek için kullanmaktadırlar. Ronald Reagan da mizahı, hükümete karşı suçu kontrol altına almadaki çabalarını

eleştirmede kullanmıştır. Reagan: “Biz astronotları aya gönderip güvenli bir şekilde evlerine dönmelerini sağlayabiliyoruz, ama halkımızın akşam yürüyüşleri için güvenli ortam sağlayamıyoruz” demiştir (Meyer, 2000: 314).

Farklı fikir, düşünce yada durumun neler olduğu ve mizahı nasıl oluşturduğu konusunda teorisyenler tartışmaktadır. Bazı araştırmacılar, uyumsuzluğun mizahı oluşturmak için tek başına yeterli olmadığını söylemektedirler. Diğer bir deyişle, beklentilerle çelişkiler arasında ve etkiyle ortaya çıkan olaylar ve uyarılar, mizahı oluşturmada yeterli olmamaktadır. Aslında mizahın bu şekli, iki şeyi yada fikri bir araya koymaktadır. Bunlar genelde hiçbir zaman bir araya gelmeyen ama bazen beraber olan ve böylelikle de mizahı oluşturan olgulardır. Bir araya gelen objelerin anormal görünmesi ve mantıksız olması mizahı oluşturmaktadır. Örneğin; bulaşık deterjanını buzdolabına koyarak, bulaşık makinesine da süt konulursa bu gülmeye sebep olur ve bazı şeylerin yolunda gitmediğini, olmaları gereken yerlerde olmadıklarını gösterir. “Bu sosyo-evrimsel perspektife göre gülmek, kişileri bu zıt durumlara göre uyaran sosyal bir sinyal olarak sunulmuştur. Fakat bu uygunsuzluğun olduğu her yerde mizah olması beklenemez ” (Susa, 2002: 56). Örneğin banyoda bir ceset görüldüğünde, en son akla gelen duygu mizah olacaktır. Bu nedenle bu tip mizahın korkudan uzak ve güvenli yerlerde aranması gerekmektedir.

Az sayıda insan, uygunsuzluklarda eğlenir ve güler. Bunun yerine cinsiyet farklılıklarının ön plana çıkması, saldırganlık, abartma ve yineleme gibi öğeler, komikliği en üst düzeye çıkarmaktadır. Birçok araştırmacı uygunsuzluğun önemi konusunda tartışmakta, uygunsuzluğun mizahla olan reaksiyonunun tutarsız olabileceğini savunmaktadır. Kargaşa, korku, kaygı, ilgi ve merak gibi hisler bunu engellemektedir. Başka bir deyişle uygunsuzluk mizahın önemli bir halidir, fakat yeterli değildir (Susa, 2002: 57).

1.4.3. Rahatlama Teorisi

Rahatlama teorilerinin değişik versiyonları eski literatürde de var olmuştur. Bu teoriler mizaha stres ve gerginlik atmanın farklı bir boyutu olarak bakmaktadır. Gülme psikolojisi, önceki teorilerde Shoftesbury’e kadar yer almamaktaydı. Ona göre, yetenekli insanların özgür ruhları, kontrol altına alınmaya çalışılırsa,

başkalarının zorlamalarına karşı koymak ve rahatlamak için çeşitli hareketler yaparlar. Bu hareketler komik veya gülünç olabilmektedir. (Manning, 2004: 18).

Komik bir olay, artan gergin bir enerjinin rahatlamaya ihtiyaç duymasıyla ya da insanın bu enerjiye ulaşmasıyla ortaya çıkar. Kişi kendi gülmesine engel olmaya çalışırsa daha çok gülmek isteyecektir. Gülme, duyguların sinir sistemiyle karışmasından oluşan enerji şekilleri olarak belirtilmektedir. Bu enerjinin genelde kaygı ve gerginlikle açığa çıkması, gülmeye neden olmaktadır. Gerginliğin körüklenmesi, komediyi orta çıkarmaktadır ve gerginliğin artması da komedinin artmasına neden olur. Utanma ve korku gibi, gereksiz ve istenmeyen duygular gülmeye dağılır (Susa, 2002: 57). Bu konuda en iyi bilinen teori Freud'a aittir.

Freud, mizahın bastırılmış; Seksüel ve saldırgan uyarıların, ifadelerinin sosyal olarak ortaya çıkmasına izin verdiğini savunmaktadır. Bir başka anlamda mizah sansürün dışı vurulmuş halidir. Freud'a göre; İnsanlar psikolojik enerjilerini seksüel ve saldırgan düşünce ve hislerini bastırmak için kullanmaktadırlar; ancak şakaya gelince insanlar bu düşünce ve hislerini bastırmak yerine açığa vururlar. "Genelde çekingenlik için kullanılan bu enerji, gülme olarak ortaya çıkmaktadır" (Monro, 1988: 352).

Freud'a göre; Mizah, engellenen enerjinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Mizah yoluyla düşünce enerjisi gülmeye dönüşür. Duygusal enerji mizah yoluyla serbest kalmaktadır.

Freud, birinci kategoride bilinçaltında baskı altında kalan saldırgan ve seksüel dürtülerin gülme ile açığa çıktığını savunmuştur. Freud'a göre, kişi için gerekli dürtüler kontrol altına alınmaktadır. Ona göre şaka yapıldığında insanın memnun olmasının nedeni, cinsel ve baskı altında kalan diğer dürtülerin açığa çıkmasından kaynaklanmaktadır. Freud, insanların bilinçaltılarında yasaklanmış düşüncelerin açığa çıkarılmasını engelleyen güçlü bir sansür olduğunu savunmuştur. Gülme yoluyla, yasak düşünce ve duygular özgür kalır; bunun sonucunda aksi duygular boşaltılır. Mizah gibi araçlar olmadan, bilinç yasaklanmış konular için konuşmaya veya düşünmeye izin vermez. Freud'un ikinci kategorisinde, kendini beğenen kişilerin muza basarak kayması, sirkteki palyaçolar, birbirine çarparak yere düşen kişilerin

görülmesiyle ortaya çıkan, sözlü olmayan mizah yer almaktadır. Burada Freud neşeli deneyimlerin insanları güldürdüğünden bahsetmektedir. Bazı durumlarda kişiler bir olayın olacağını önceden sezdiklerinde düşünsel enerjilerinin miktarı değişir. Beklenen olmadığında ise, düşünsel enerji fazlaşır ve gülme yoluyla dağılır. İnsanlar bazı durumlarda üzüntü ve korku gibi olumsuz duygulara kapılabilmektedirler (Eckardt, 2003: 5). Üçüncü kategorinin oluşmasıyla kişide bir rahatlama olmaktadır. Kişi yıllarca bastırıldığı veya biriktirdiği enerjisini artık açığa vurmaya istemekte, kendini sıkmamaktadır. Böylece mizaha katılmakta, hiçbir şey düşünmeden kendini bırakmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

SANAT ve MİZAH

1.1. SANATIN TANIMI ve TÜRLERİ

İnsanoğlu ile var olan sanat üzerine, değişen zaman ve mekâna göre çok farklı tanımlamalar yapılmış ve bu tanımlamalar farklı anlayışların farklı sanat kuramlarının kaynağı olmuştur. Sanat üzerine düşünmek, tanımlamalar yapmak Antik Çağ'dan günümüze değişimler ve gelişmeler göstererek devam etmektedir. Sanat olgusu ile ilgili sorulara her dönem kendi koşullarında, bir önceki dönemin kendine bıraktıklarına eklemeler yaparak yanıt aramış ve sanat her dönemde toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur.

İnsan, doğal olana müdahale ederek ve onu değiştirerek doğala üstünlük sağlarken, sanat tarihi açısından bugün sanat eseri olarak kabul ettiğimiz ilk sanat ürünlerini ortaya koymaya başlamıştır.

1.2. SANATIN SINIFLANDIRILMASI ve MİZAH

Tarihsel süreç içerisinde sanat anlayışlarının farklılaşması, gelişmesi ve yeni sanat alanlarının ortaya çıkması ile birlikte sanat sınıflandırmaları da buna bağlı olarak bir değişim göstermektedir. Sanatın sınıflandırılması da sanat üzerine ilk düşünceleri gerçekleştiği Antik Yunan'a dayanmaktadır.

“...sanatlar üç bakımdan birbirlerinden ayrılırlar taklit etmede kullanılan araç bakımından, taklit edilen objeler bakımından ve taklit tarzı bakımından. İster bir sanatçı yetisi, isterse alışkanlığa dayanan bir ustalıkla olsun, bazı sanatlar renkler ve figürler aracılığı ile doğayı taklit eder. Bazı sanatlar ise ses aracılığı ile taklit eder. Buna göre bütün adı geçen sanatlarda genel olarak taklit ritim, söz ya da harmoni aracılığı ile gerçekleştirilir” (Aristoteles, Poetika, 1963: 13).

Sanat disiplinleri kullandıkları malzeme, teknik ve yapılarından kaynaklı olarak birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Günümüzde sanat alanlarının sınıflandırılmasını şu şekilde görmekteyiz: Dramatik Sanatlar: göze ve kulağa hitap eden, zaman ve mekan boyutu ile ortaya çıkan sanatlardır (tiyatro, opera, bale, dans). Fonetik (Kinetik) Sanatlar: sese ve söze biçim veren sanatlardır (edebiyat, müzik).

Plastik (Görsel) Sanatlar: Maddeye biçim veren sanatlardır heykel, resim, seramik, grafik, çizgi film vb. (Atalayer, AÜ Yay. 770: 25).

1.2.1. Dramatik Sanatlar

Drama, oyuncularını için yazılan bölümleri duygusal kurgu ile canlandırma sanatıdır. En kabul gören bir tanıma göre drama; bir sözcüğü, bir kavramı, bir davranışı, bir cümleyi, bir fikri ya da yaşantıyı veya bir olayı, tiyatro tekniklerinden yararlanarak oyun yada oyunlar geliştirerek canlandırmaktır. Yunancada anlamı hareket anlamına gelen “*dran*” eyleminden çekimlenmiştir. Drama, yaşamı, hayatı tanıtmak anlamına gelir.

Dramatik Sanatlar, göze ve kulağa hitap eden, zaman ve mekân boyutu ile ortaya çıkan sanatlardır. İnsanın, eyleme dönüşmüş ifadelerle kendini veya bir olayı, bir olguyu anlattığı sanatlardır: Tiyatro, opera, müzikal oyun, kukla gibi sahne sanatları, sinema, gölge oyunu gibi türleri buna örnek olarak gösterilebilir.

1.2.1.1. Tiyatro

Tiyatro sözcüğü Yunancada "seyirlik yeri" anlamına gelen theatron'dan türetilmiş, dilimize İtalyancadaki “teatro” sözcüğünden geçmiştir. (<http://www.tiyatrotarihi.com>,08.05.2010) Bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatı olarak bilinir

Mizah, başlangıcına doğru yol alındığı zaman araştırmacıları antik Yunan tiyatro geleneğine götürmektedir. Eski Yunan'da şarap tanrısı Dionysos, çok saygı duyulan bir tanrıdır. Öyle ki, Olympos'ta varsayılan diğer tanrılardan bağımsız bir şekilde çok sonra ortaya çıkmış ve tek başına uzun süre varlığını korumuştur. Şarap üretimi o dönemin en önemli ekonomik etkinliklerden biri olduğu için Yunan halkı her yıl bağ bozumundan sonra Dionysos adına "Pompe" adı verilen şenlikler düzenlemişlerdir. Tiyatronun bu şenliklerde yapılan etkinliklerden doğduğu bilinmektedir.

Ancak tragedya, komedyadan çok daha önce MÖ.5.yy.da ortaya çıkmıştır. Komedyaya uzun süre önemsenmemiş hatta hor görülmüştür. Neredeyse üççeyrek yıl insanlar bu şenliklerde acı, kadere boyun eğme ve suçun cezasını çekme gibi konuları izlemişler, "Kahramanın çelişkili yazgısı karşısında hem dehşet hem acıma duymuşlardır" (Yunan Tiyatrosu, Thema Larousse, V (1994): 33). Uzun süren bu dönemden sonra komedinin nasıl olup da belirgin bir tür haline geldiği konusunda kesin bir yargı yoktur. Sürekli bir keder halinin insan ruhunda yaratacağı neşe ihtiyacından kaynaklanmış olabileceği fikri ihtimaller arasındadır. Bilinen ilk komedi yarışması Atina'da M.Ö. 460'da düzenlenmiştir. Bu tarihten önce var olan pompelerde yer alan taşkın, komedyaya benzeyen gösterilere "eski komedi", bu tarihten sonra komedyanın tiyatrodaki oyun olarak sergilenerek edebi bir türe dönüşmesine de "yeni komedi" adı verilmiştir. Halk tarafından çok benimsenen bu etkinlik zamanla gelişme göstermiştir.

Yeni Komedi, Helenistik dönem Yunanistan'ında en beğenilen tür olmuştur. Halkın komedyayı benimsemesi şaşırtıcı değildir. Çünkü komedi türü, tragedyada olduğu gibi,

"...konularını efsanelerden yada tarihten almaz, kendini sıradan insanların basit ve günlük gerçeklerine adamıştır. Oyunun sonunda düş kırıklığına uğramış kurbanlar, ölümler kalmaz; oyun mutlu bir sonla biter: evlenme, barışma, minnet duyma. Yani komedyaya tragedyanın yarattığı boğucu havayı dağıtan bir ilaç gibidir" (Komedi, Thema Larousse, V (1994): 33).

Ancak asil sınıftaki insanlar halkla aynı düşüncede değillerdi ve basit bir eğlence biçimi olarak gördükleri komediyi uzun süre görmezden gelmeye devam ettiler. Platon ve Aristoteles'in konuyla ilgili açıklamaları da hep komedinin kaba saba bir eğlence biçimi olduğu, insanı aptallaştırdığı yönündedir.

"Platon'un görüşüne göre; göreceli olarak güçsüz kimselerin kusurlarına, ayıplarına ve özellikle de bilgisizliklerine güleriz. Platon bundan aldığımız zevkin bu tür insanlara karşı bir kötülük olduğunu bunun için de eğlence karşısında dikkatli olmamız gerektiğini düşünmektedir" (Morreall, 1993: 33).

Aristoteles’de gülme eyleminin temelde alay türünden bir şey olduğu ve bizi eğlendiren kişiyi bir şekilde kendimizden aşağı bulduğumuz konusunda Platon ile aynı düşüncededir.

1.2.1.2. Sinema

Sinema, herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işidir.

Mizah sinema da komedi adı verilen türüyle karşımıza çıkar. Bu tarzla sinema’nın bulunuşundan bu yana sayısız örnekleri mevcuttur. “Makineleşen ve yabancılaşan insanı arıyorlardı nerede olduğunu keşfetme aracıydı güldürü. Sonra onlara kendi bakış açılarıyla Charlie Chaplin, Harold Lloyd, Buster Keaton, Marx Kardeşler katılarak kendi güldürülerini, gag’larını oluşturdular” (Makal O.1993: 8).

Oğuz Makal, 1995’de yazdığı güldürü ve komedi filmleri adlı kitabında güldürü türü filmin ilk örneklerinin Fransa’da başladığından bahseder Max Linder’in öncülüğünü yaptığı türün devamında günümüze değin birçok yönetmen ve aktör tarafından uygulandığına değinir. Chaplin filmleri, Laurel ve Hardy karakterleri, Peter Sellers’in pembe panter filmleri serisini türünün önemli örnekleri olarak sunar.

1.2.2. Fonetik Sanatlar

Fonetik sanatlar sese ve söze biçim veren sanatlardır. Edebi eserler ve müzik en temel ürün verilen disiplinlerindedir.

1.2.2.1. Edebiyat – Şiir

Dünyada genel olarak mizah ürünleri sözlü, yazılı ve görsel olarak üç ayrı başlıkta incelenebilir. Sözlü mizah "Eski Komedy" türü de dâhil olmak üzere kulaktan kulağa anlatılarak günümüze kadar ulaşan fıkralar, kıssadan hisseler, bilmeceler, mizahi özellikler taşıyan hikâyeleri ve taşlamaları kapsamaktadır.

Daha sonra Atina'da "Yeni Komedyâ" ile oyunların ve piyeslerin yazıya geçirilmesiyle başlayan yazılı mizah içinde ise, öykü, roman, şiir, ortaoyunu vs. sayılabilmektedir.

Atina'da gelişen "Yeni Komedyâ" türü mizah edebiyatının temelini oluşturarak gelişmiş ve Roma sanatını da etkilemiştir. Yeni Komedyâ'nın Atina'daki en önemli yazarı Aristophanes'tir. Roma'daki en ünlü komedyâ yazarları ise, Plautus ve Terentius'tur. Gülmeye ve mizaha ilişkin fikirlerin değişmesi ve gelişmesiyle Moliere, La Fontaine, Cervantes gibi önemli mizah yazarları Dünya edebiyatında yerlerini almıştır. Shakespeare'in tragedyalari kadar komedileri de dünya mizah edebiyatında önemli yer tutmaktadır.

1.2.2.2. Müzik

Müzik en genel tanımı ile sesin biçim ve devinim kazanmış hâlidir. Biçim ve devinim içeren bir ses oluşumunun müzik olarak kabul görmesi için dinleyende duygulara yönelik etkileşim yapması da beklenmektedir. "Tarihsel dönem, bölge, kültür ve kişisel beğenilere bağımlı olarak ele alındığında Müzik teriminin tanımı önemli farklılık gösterebilmektedir" (<http://www.msxlabs.org>,08.05.2010).

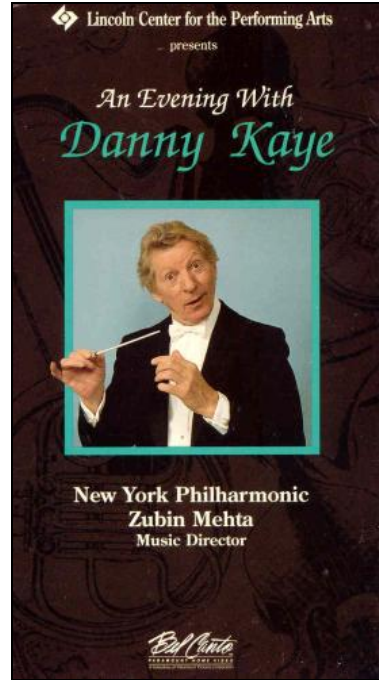
Mizahtan bahsedildiğinde müzik, her ne kadar tragedya ve komedyâ kadar eski ve ortak bir geçmişe sahip olsa da, diğer mizah yaklaşımlari kadar netliğı ve nesnel olarak tanımı zor olabilir. "...İşitsel mizahta, komik gürültüler ve komik sesler yer alır" (Sanchez, 1998: 4). Müziğın, anlık performansa dayalı tavrı mizahi uygulamalarda müziğın kendine has nota adı verilen sessel dizgesiyle betimlenerek dinleyiciyi uyaran anlık seslerle sunulabilir. Çeşitli gösteri gruplarının tiyatral sunumları ve performansları sırasında, izleyici veya dinleyiciyi performansın içine çekmek için kullandıkları sesler dizesi olarak gözlemlenebilir. Cirque de soleil adlı bir sirkın "varekai" adlı gösterilerindeki zaman zaman oluşan sesler dizesi (<http://www.youtube.com/watch?V=K2hbtxyz9u>,Bkz.2010) örnek olarak gösterilebilir.

Resim 8. *Varekai İsimli Etkinliğin Afışı*

Kaynak: (<http://www.fanpop.com/spots/cirque-du-soleil/images/155515/title/varekai,2010>)

Diğer bir örnekte; Danny Kaye'in 1981 yılında "The Conductor Of Philharmony Orchestra" adlı müzik performansı gösterilebilir. (<http://worldpeacepoll.com/fabradio/danny-kaye-4-conductor-videos/>, 2010. Bkz.)

Resim 9. *The Conductor Of Philharmony Orchestra Konser Afışı*

Kaynak: <http://www.amazon.com/Evening-Danny-Kaye-VHS/dp/6.301.272.277>, 2010

1.2.3. Plastik (Görsel) Sanatlar

“Türkçede güzel sanatlarla eşanlamda kullanılan terim. “Plastik” sözcüğü Almanca ve Fransızca’da "yoğrulabilen, biçimi işlenebilen, zengin biçimli", hatta "üç boyutlu" anlamlarına gelir” (Erzen, Eczacıbaşı S. Ans. 3. cilt: 1490). Özellikle heykel ve resim için kullanılmakla birlikte, resimde üç boyutluluk yanılsamalı olarak vardır.

Yazılı mizah yaşanan çağ ile paralel olarak gelişim gösterirken görsel mizah ürünleri ise resim, heykel, karikatür ve grafik sanatları içine alarak aynı doğrultuda yaşanan çağın aynası olmuşlardır. Görsel mizah türleri içinde mizahın olmazsa olmaz bir koşul olarak içinde barındırdığı en önemli türlerden biri karikatürdür. Karikatür mizahın çizgiyle yapılan biçimidir. Mizaha ilişkin pek çok tanım olduğu gibi karikatüre ait de pek çok tanım yapılmıştır.

Tüm görsel sanatlar, temelde görsel göstergeleri birer araç olarak kullanırlar. Dolayısıyla bu temel araçların amaç doğrultusunda değişken sembolik imgelere dönüşebilme olanağı ve potansiyeli vardır. Yapısalcılığı; “yüzeydeki birtakım fenomenlerin altında, derinde yatan bazı kuralların yada yasaların oluşturduğu bir yapıyı aramaktır” (Moran, 2003: 185) diye tanımlayan Berna Moran, bu anlamda resim ve karikatürde de yapısal bir çözümlenmeye gidilerek iki dilin özelliklerini ve ilişki biçimlerini daha iyi ortaya koyabileceğimizin ipuçlarını veriyor. Moran, sanatsal etkinliklerin sınıflandırırken onları biçimlendiren araç gereçlerle ve bu araç gereçlerin varmak istediği amaçların göz önüne alınması gerektiğini belirtir, dolayısıyla;

“Müzik sanatı yapı gereci olarak sesi, resim ve heykel sanatları ışığı, yazın sanatı ise duyu-algısal kaynaklı imgeleri kullanır. Bu imgeleri iletilir kılan araç olarak da sözleşmeyle oluşan bir görsel / işitsel göstergeler dizgesi, yani bir konuşma / yazı dili kurar. Karikatür sanatı da, biçim kazandırmak istediği yaşantıları iletebilir kılmak üzere, yazın sanatının izlediği yolu izler, bir tür resim-yazı oluşturur. Demek ki karikatür de, eğer sanatsal bir etkinlik olacak ise, bunun için öbür sanatlar gibi gereci, araçları ve amacı olmalıdır” (Sümer, www.nd.karikaturvakfi.org. tr, 2003).

Burada elbette yazılı karikatürden bahsedilmemektedir. Karikatürün de tıpkı bir yazı gibi okunabileceği, bunun da resimde de geçerli olan görsel imgelerin çözümlenebilmesi ile mümkün olabileceği belirtilmektedir. “Resmi okumak” kavramı bu eylemleri kısaca tanımlar niteliktedir. Bu kavramda da ortaya konan aslında resmi oluşturan öğelerin biçim-anlam ilişkisini göz önünde bulundurarak yapılan değerlendirmedir. Dolayısıyla tüm görsel sanatların kendine özgü bir dil geliştirdiğini ve bu dilin öğelerinin tanınmasının onu daha doğru ve anlaşılır bir biçimde algılamamızı sağladığını söyleyebiliriz. Burada elbette yazılı karikatürden veya çizgi romandan bahsedilmemektedir. Karikatürün de tıpkı bir yazı gibi okunabileceği, bunun da resimde de geçerli olan görsel göstergelerin çözümlenebilmesi ile mümkün olabileceği belirtilmektedir.

1.2.3.1. Resim – Grafik

Resim sanatı, kullanılan gereçler, uygulama yöntemleri ve uygulama yüzeyleri açısından çok fazla çeşitliliğe sahip ve sanat disiplinleri içerisinde en eski olan alandır. Resim sanatında mizah öğesinden bahsetmek için karikatür kelimesi açıklanabilir.

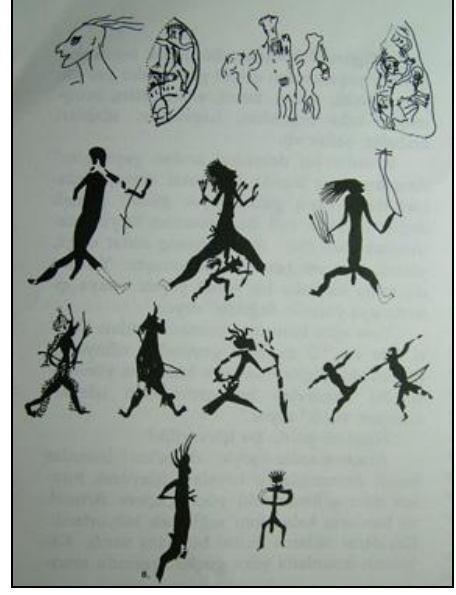
Karikatür adı “İtalyanca yüklemek veya sorumlu tutmak anlamına gelen caricare- sözcüğünden türemiş olup, ilk defa İngiliz Doktor Sir Thomas Browne'un 1716 yılında yayımladığı “Christian Morals” adlı kitapta geçmiştir. Buna göre karikatür anlam yüklenmiş resim anlamına gelmektedir” (Preston O. 2006: 32).

Paleolitik, mezolitik ve neolitik dönemlere ait çeşitli mağara ve kayalara yapılmış resimlere rastlanmıştır (Bkz. Resim 10. Topuz H.1997,15), Hıfzı Topuz, Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü adlı kitabında döneminde kutsallık amaçlı yapılmış çeşitli resimlerin günümüzde insanları güldürdüğüne dikkat çekerek çeşitli mağara resimleri ve freskleri örnek göstermiştir.

Resim 10. *Fizan Ti-N Lalan'da Bulunan Kaya Resmi İ.Ö.500*

Kaynak: Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, 1997: 15

Resim 10 . *İspanya'nın Doğusunda Bulunan İ.Ö.8000-5000 Yıllarına Ait Bir Mağara Resmi Kopyası*

Kaynak: Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, 1997: 16

Resim 11. *Eski Mısır'da Alçıtaşı Üzerine Çizilmiş "Kaz Çobanı Bir Kedi" M. Ö.1120*

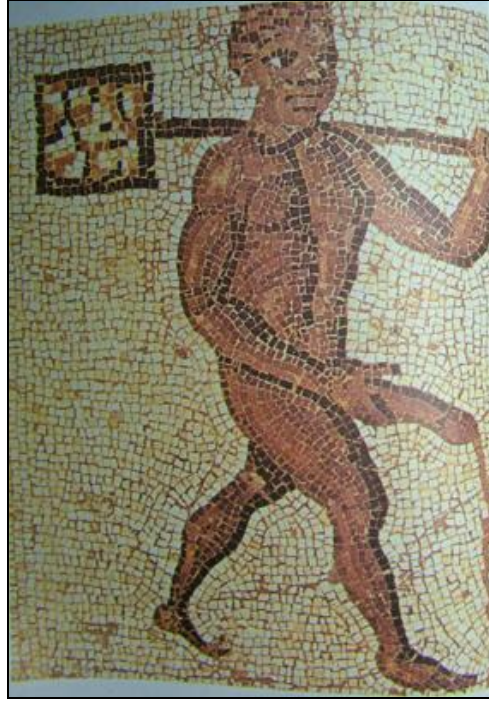
Kaynak: Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, 1997: 18

“Romalılarından günümüze karikatür türünde sayısız fresk, mozaik ve duvar resmi kalmıştır” (Topuz H.1997: 21). Pompei kazıları bu tarz buluntular için örnek gösterilmiştir.

Resim 12. Pompei Antik Kentinde Bulunan Bir Politikacı Karikatürü

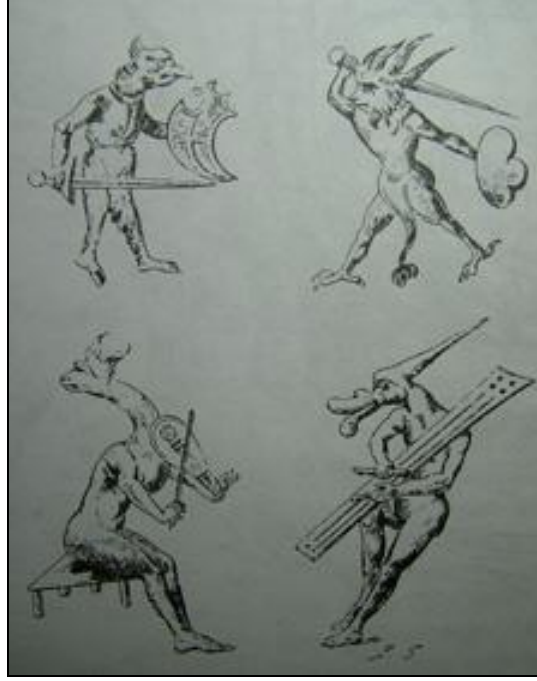
Kaynak: <http://commons.wikimedia.org>, 2010

Resim 13. Cezayir Timgard'da Bulunan Bir Mozaik M.Ö. I. y.y.

Kaynak: Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, 1997: 22

Antik Yunan ve Roma döneminden sonra, Orta Çağ'a kadar karikatür olgusuna fazla rastlanmazken Orta Çağ'da birlikte dinin etkisiyle "...kiliselerde ve el yazmalarında çeşitli hayvan figürleri resmediliyor" (Topuz H.1997: 23).

Resim 14. 15. y.y.'dan Kalma El Yazması Bir Kitapta Yer Alan Hayvan Karikatürleri

Kaynak: Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, 1997: 23

Resim 15. 15. y.y.'dan Kalma El Yazması Bir Kitapta Yer Alan Hayvan Karikatürleri

Kaynak: Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü, 1997: 24

Orta Çağ'ın karanlıkları içinde ve kilisenin baskısı altında yaşayan Avrupa "15.y.y.'da teolojik ve otoriter düşünce biçimine bir tepki olarak özgür düşüncelere,

bireyciliğe ve yorumlara yöneldiler. Yunan ve Roma uygarlıklarının özlemiyle kültür ve sanat alanında yeni arayışlara daldılar” (Topuz H. 1997: 30). Bu arayışı Rönesans olarak adlandırılan Avrupa bu çağda hristiyanlığın temellerini sarstı ve bugünkü karikatür sanatının temelleri bu çağda atıldı.

Hıfzı Topuz kitabında Rönesans’la birlikte dönemin ilk karikatür örneklerinin Leonardo da Vinci tarafından verildiğinden bahseder.

Resim 16. *Leonardo da Vinci'ye Ait Bir Portre*
Kaynak: www.manchestergalleries.org/assets/images/leo, 2010

Resim 17. *Leonardo da Vinci'ye Ait "5 Grotesk Kafa"*
Kaynak: <http://www.artacademy.com/Art Drawing Images>, 2010

Resim 18. Leonardo da Vinci'ye ait "Karikatür Kafalar"

Kaynak: www.italian-renaissance-art.com/Da-Vinci-Draw, 2010

Karikatürde insanları veya tipleri hicivli olarak canlandırma şekli ilk olarak 16. yüzyılda olmuş ve Agostino Carracci tarafından ele alınmıştır.

Resim 19. "Griffi ve Karısı Spilla Pomina" Agostino Carracci

Kaynak: www.1st-art-gallery.com/thumbnail/130585/1/Ca, 2010

Giuseppe Arcimboldo adı yüzyıllarca duyulmamış, ama “30’lu yıllarda sürrealizm’ le beraber ressamlar tarafından tekrar keşfedilir” (Topuz H.1997: 38).

Resim 20. *Arcimboldo'ya Ait Bir Çalışma*

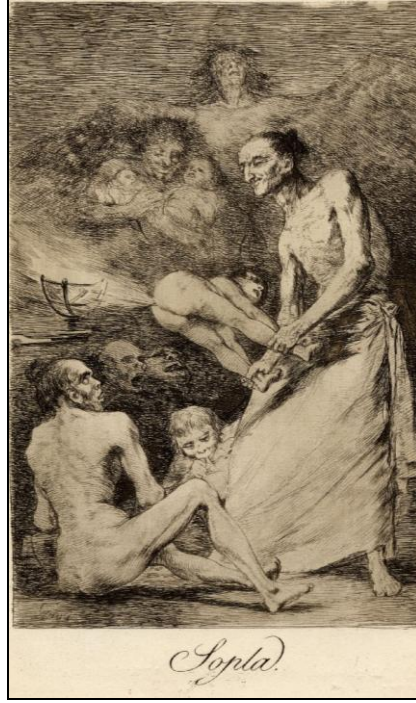
Kaynak: www.spamula.net/blog/i28/arcimboldo18.jpg, 2010

Resim 21. *Arcimboldo'ya Ait Bir Çalışma*

Kaynak: image041.mylivepage.ru/chunk41/1584721/1708/G, 2010

18. yüzyılda yaşamış İspanyol ressamı Goya, İngiliz ressamı William Hogarth çalışmalarında karikatürlere yer vermişlerdir.

Resim 22. Goya'ya Ait Bir Çalışma

Kaynak: www.britishmuseum.org/.../AN00027357_001_1.jpg, 2010

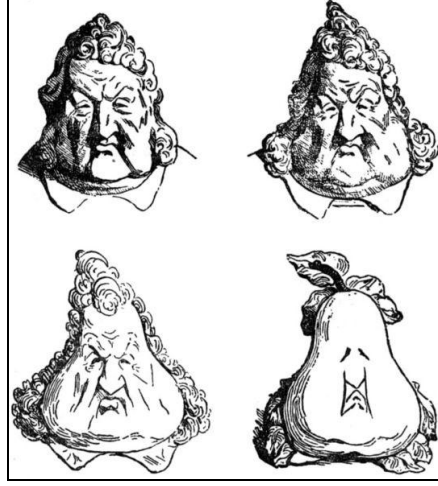

Resim 23. Hogarth'a Ait Bir Çalışma

Kaynak: www.piekarska.net/userfiles/hogarth.jpg, 2010

Matbaa'nın icadı yazılı ve grafik basın araçlarının artışıyla karikatür daha geniş kitlelere ulaşmıştır. "Gazeteciliğe karikatürü ilk defa Fransız ressam Charles

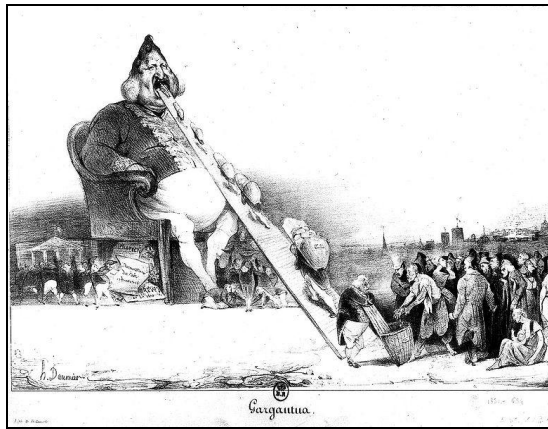
Philipon getirmiş ve 1831'de Paris'te “La Caricature” gazetesini kurmuştur” (Alsaç Ü.1994: 35).

Resim 24. Charles Philipon'a Ait Bir Karikatür

Kaynak: richardwilsonauthor.files.wordpress.com/2008/, 2010

Ondan sonra İngilizler ve Almanlar da karikatürü gazetecilikte kullanmaya başlar. İngiltere'deki ünlü siyasi mizah dergisi “Punch” bu çığırın kısa zamanda gelişmesine yol açar. Günümüze değin gelişen resim, karikatür sanatı'nın gelişmesine yardımcı olmuştur. Bu noktada Honore Daumier ismi günümüze değin gelişen karikatür sanatının oluşumuna katkıda bulunmuştur. Daumier “La Caricature isimli karikatür dergisini yayınlamaya başladı ve bu derginin kadrosunda yer aldı. Daumier burada burjuvaların zaaflarını, adalettaki çürümeyi, sürekli hatalar yapan hükümetin yetersizliğini hicvettiği çizim kariyerine başladı” (Topuz H.1997: 53).

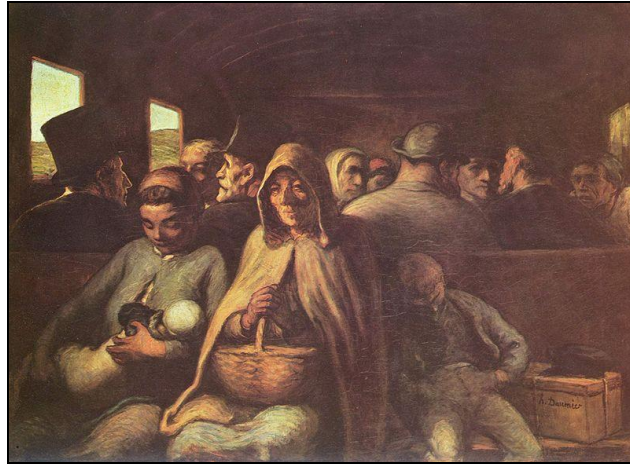

Resim 25. “Gargantua”Daumier'e Ait Bir Karikatür Lithography

Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Honor%C3%A9_Daumier_Gargantua.jpg, 2010

Resim 26. “Zevk Trenleri”Daumier’e Ait Bir Karikatür
Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:1864_trains_200.jpg,2010

Resim 27. “3. Sınıf Vagon”Daumier’e Ait Bir Resim
Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Honor%C3%A9_Daumier_034.jpg, 2010

Daumier, mizah ögesini resim sanatına dâhil olmasında 4000’in üzerinde çalışmasıyla hatırı sayılır bir yere sahiptir. Resim sanatının devleri; Rembrandt, Leonardo da Vinci, Goya, Daumier, Van Gogh ve Picasso gibi sanatçılar da karikatür çizmişler, kimi sınıflayıcılar bunların bir bölümünü deneysel sanat diye adlandırmışlar, kimileri ifadeci sanat (Expressionizm) içerisinde göstermişlerdir. Bununla beraber “Dadaizm ve sürrealizmde resim sanatı ve karikatürün gelişimini etkiler” (Roukes N. 2003: 12).

Resim 28. “Dutch Interior I” Joan Miro, 1928

Kaynak: Roukes N. “Artful jesters” 2003, 13

Resim 29. “Genii” Paul Klee, 1922

Kaynak: Roukes N. “Artful jesters” 2003, 13

Türk karikatür sanatının geç oluşmasının nedenini Semih Balcıoğlu şöyle açıklamaktadır:

“...öncelikle şunu belirtmeliyim ki, Osmanlı İmparatorluğunda dinsel etkilerle konulan resim yasağı, ilk ve en önemli nedendir. Yasak nedeniyle sanatçılar figürün dışındaki çizgi sanatlarına; yazı, tezhip, çini, tahta oymacılık, maden süslemeleri, mermer işçiliğine

yönelmişlerdir. Batıya kapalı bir ulus oluşumuz, eğitimin tümüyle dinsel temellere bağlı oluşu, sanatçının doğrudan doğruya sarayın hizmetinde olmak zorunluluğu da karikatür sanatının gelişmesini engelleyen nedenler arasındadır” (Balcıoğlu, 1983: 20).

Bütün bu birikimler Türkiye'de karikatüre hazır bir ortam yaratmıştır.

“Başlangıç Dönemi: Osmanlı döneminde ilk karikatür 1867'de yayımlanmıştır. 1870'te Teodor Kasap'ın yayımladığı Diyojen ise ilk Türk gülmece dergisidir. Bu dergiyi başkaları izlemekle birlikte, ilk karikatürlerin yayımlanmasından sonra uzunca bir süre karikatürsüz bir dönem yaşandı. II. Abdülhamit'in baskıcı yönetimi gazete ve dergilerin çıkmasını engellemiş, çıkabilenlerde de eleştiri amaçlı gülmeceye izin verilmemiştir” (Balcıoğlu S. 1998: 21).

Bu dönemde Türk karikatürü Türkiye dışında yayımlanan gazete ve dergilerde yer alarak sürdü. 1908'de II. Meşrutiyet'ten hemen sonra bu tür yerli yayınlar yeniden çoğaldı, bu da karikatürde bir canlanmaya neden oldu. İlk dönem Türk karikatürünün özelliklerinden biri çizimlerin resim gibi oluşuydu. Başka bir deyişle, karikatürler gerçekçi çizimler üstüne kuruluydu.

Resim 30. Yazılı Basında Çıkan İlk Karikatür

Kaynak: www.hisse.net/forum/showthread.php?t=31650&page=3, 2010

Ayrıca grafik sanatların içerisinde dijital sanat olarak da adlandırılan birçok animasyon filmlerinden bahsedebilmek olasıdır.

1.2.3.2. Heykel

Plastik malzemelerle üç boyutlu biçimler yaratma sanatı olarak tanımlanan heykel, genel olarak “hacim” sanatı olarak görülmektedir. Sanat kavramları ve terimleri sözlüğünde heykel şöyle tanımlanmaktadır: “Estetik yaşantı oluşturması amaçlanan üç boyutlu nesne yapıt. Sözcük, bu amacı güden her büyüklükteki, hangi malzemeyi ve tekniği kullanırsa kullansın, tüm yapıtların genel adıdır” (Sözen, Tanyeli, 1994: 104).

Heykel yapımında oyma, yontma, birleştirme ve döküm gibi teknikler kullanılmaktadır. Bu bilgiler heykel sanatının üretim aşamasında malzeme ve teknik zorlamasının olmayışına dikkat çeker niteliktedir. Antik Sümerden günümüze kadar mizah ve hiciv unsurları çeşitli şekillerde gözler önüne serilmiştir bunlardan biri de heykel sanatındaki uygulamalardır. Bes heykelleri bunlardan dikkat çekenlerdendir. “Bes, Bisu olarak da adlandırılır dans, müzik ve savaş(ısyın) tanrısıdır, cüce olarak tasvir edilir” (Wilkinson Richard H.2003: 18).

Resim 31. “Bes” Dandera Tapınağı, Mısır

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Egypt.Dendera.Bes.01.jpg>, 2010

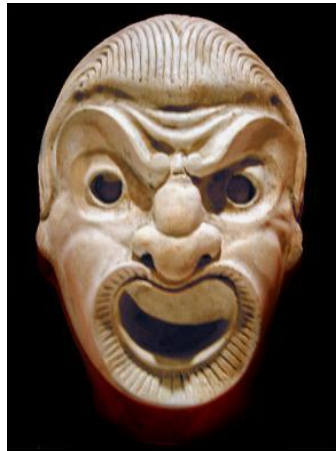
Her ne kadar bes karakteri vb. karakterlerin geneli atıfta bulunmak veya tapınma amaçlı yapılsa da “karikatür sanatının üç boyutlu olarak düşünülmesi hangi zamanda olmuştur bilinmemektedir” (Aygün. 2007: 18). Ancak resim sanatındaki mizahın kullanımındaki gibi abartılı oluşumlar heykel sanatında da kullanılabilir.

Resim 32 . “Priapos” Bereket Tanrısı Efes Türkiye

Kaynak: www.danheller.com/.../priapos-2-big.jpg, 2010

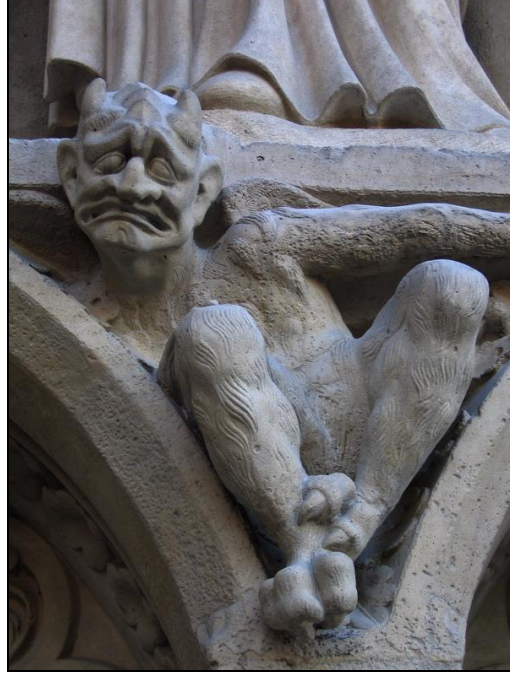
Antik Yunan döneminde ise “...günümüzde geçerli olan oyunculuk anlayışı yoktu ve ifade edilen duygular oyuncuların ellerinde tuttıkları ve yeri geldikçe yüzlerine koydukları maskelerle belirtilirdi” (Bkz. Resim 34. Nutku Ö. 1985: 65).

Resim 33. “Yunan Tiyatro Maskesi”

Kaynak: www.classicalwainui.files.wordpress.com/2009/04/, 2010

Orta Çağ'da ise mitolojik karakterler yerlerini dinin oluşumu ve din adamlarının etkisiyle dini yapılarda kullanılan Gargoyle adı verilen şaşkın veya anlamsız hareketlerle tasvir edilen çeşitli yontularda gözlemlenebilir.

Resim 34.“Gargoyle”Notre Damme Katedrali

Kaynak: www.farrellworlds.com/WedThurs_files/Gargoyle.jpg, 2010

Resim 35. “Gargoyle”Notre Damme Katedrali

Kaynak: www.photos.travellerspoint.com/165200/Gargoyle.jpg, 2010

Dönemlere göre çeşitlilik gösteren üç boyutlu mizah örnekleri Honore Daumier' le önem kazanıyor. “Daumier üretken bir taş baskıcı ve ressam olmanın yanı sıra, pişmemiş kil kullanarak birçok heykel de yaptı”(Rey R.1977).

Resim 36. *Boyanmış Kil Büstler, Honoré Daumier, yak. 1832, Musée d'Orsay*
Kaynak: http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Daumier_dorsay.JPG, 2010

Resim 37. *“Charles Philipon Büstü” Honoré Daumier, yak. 1832, Musée d'Orsay*
Kaynak: www.lib-art.com/imgpaintingthumb/1/3/t8831-ch, 2010

Bunların yanı sıra birçok sanatçı da mizahın yer aldığı birçok eserler ortaya koymuşlardır.

Resim 38. “Takiye” Adlı Sergisinden Bilgehan Uzuner’e Ait Bir Çalışma

Kaynak: Bilgehan Uzuner’in Arşivinden

Resim 39. “Takiye” Adlı Sergisinden Bilgehan Uzuner’e Ait Bir Çalışma

Kaynak: Bilgehan Uzuner’in Arşivinden

Yirminci y.y.ın önemli isimlerinden biri de Jeff Koontz’dur; Eserlerinde popüler bir mizah algılayışı gözlemlenebilir. Herhangi bir malzeme ayırt etmeksizin eserlerini üreten sanatçı, mizah olgusunu heykel sanatında da uygulayabilmiştir.

Resim 40. “Puppy” Jeff Koontz’a Ait Bir Çalışma

Kaynak: www.cornichon.org/cgi/mt4/mt-search.cgi?Inclu, 2010

1.2.3.3. Tasarım Sanatları

Tasarım sanatlarında da çeşitli örneklere rastlanabilmektedir. Tasarım sanatların da amaç ürünü şaşırtarak alıcısına ulaştırmak olarak tanımlanabilir.

Resim 41. Esprili Bir Kâğıt Bardak Tasarımı

Kaynak: <http://img453.imageshack.us/img453/9765/02qn9.jpg>, 2010

Resim 42. *Esprili Bir Sürahi Tasarımı*
Kaynak: tasarim.alternaturk.org/meme-surahi, 2010

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SERAMİK SANATINDA MİZAH

1.1. SERAMİĞİN TANIMI

Ateş Arcasoy, “Seramik Teknolojisi” adlı kitabında seramiği, geleneksel bir anlatım dili ile şu şekilde tanımlar; Organik olmayan malzemelerin oluşturduğu bileşimlerin, çeşitli yöntemlerle şekil verildikten sonra, fırınlanarak veya sırlanarak sertleşip dayanıklılık kazanmasına varacak kadar pişirilmesi bilim ve teknolojisidir.

Günümüzde seramik tanımlaması şöyle de yapılabilmektedir; Şekillendirme aşamasındaki farklı teknikler farklı sanat disiplinlerinde de kullanılmakta olan yöntem çeşitliliğinde bir sanat dalıdır.

1.2. SERAMİK SANATI TARİHİNDE MİZAH ÖGESİNİN KULLANIMI

Seramik sanat tarihinde mizah ögesinin işlenişi çeşitlilik arz etmemektedir. Bunun sebebi olarak da dönemin inanışları ve bunlara bağlı olarak dinsel amaçlı veya Yunan komedyasında kullanılan tiyatro masklarında şekillenmiş, ancak günümüzde bizlere komik gelen eserlerle sınırlanmıştır. Yeni Yunan komedisi döneminde “...öncü köle karakteri olarak canlandırılan mask karakteristik mimiklerle şekillenmiştir”(Allardyce Nicoll M.A. 1963: 29).

Resim 43. “Leading Slave Mask” Yunan M.Ö. 3. ve 2. y.y.

Kaynak: <http://www.artancient.com/greek-masksale-p-128.html>, 2010

Resim 44. “Leading Slave Mask” Yunan M.Ö. 3. ve 2. y.y.

Kaynak: <http://www.artancient.com/greek-masksale-p-128.html>, 2010

Meksika Remojadas seramiği olarak bilinen şarkı söylerken veya gülerken tasvir edildiği düşünülen figüratif bir seramik yapı karşılaşılan örnekler arasındadır (www.metmuseum.org, 2010.06.17).

Resim 45. “Smiling Figure” Meksika M.S. 500. veya 1000.

Kaynak: www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1979.206.1211, 2010

Resim 46. “Pig Warrior” Helenistik Dönem Terracotta Figür

Kaynak: www2.ku.edu/~wilcox/, 2010

Kimi zaman da bir olayın oluşumuyla yaratılan karakterler mizahın seramik sanatı tarihinde işlenişine konu olabilir.

1.3. SERAMİK SANATI'NDA MİZAH ÖĞESİNİN KULLANIMI

Seramik sanatında mizah öğesinin kullanımını çeşitli teknik ve üretim yöntemlerinin varlığıyla iki grupta incelemek doğru olacaktır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür; Sanatsal seramik uygulamaları, Endüstriyel seramik uygulamaları.

1.3.1. Sanatsal Seramik Uygulamalarında Mizah Öğesi

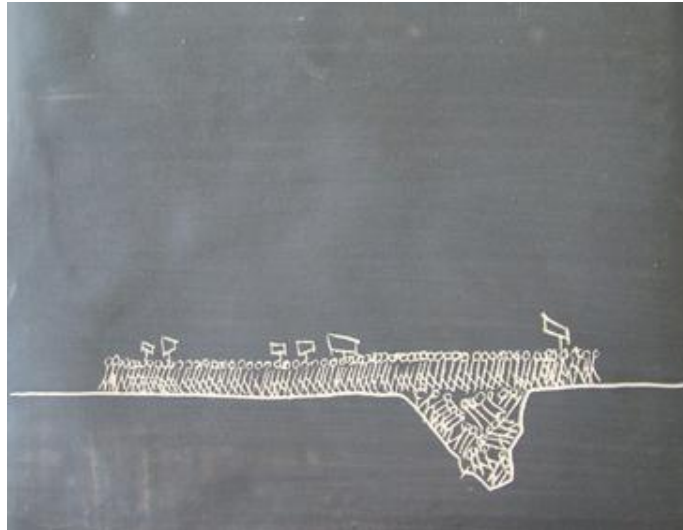
Seramik üretim yöntemlerinden sanatsal üretim, mizah uygulamasın da çeşitli yöntemlerle gözlemlenebiliyor. “... Hammaddesi kil olup elle, kalıpta ya da tornada biçimlendirilmiş ve fırınlanmış her tür obje sözcüğün kapsamına girer” (Sözen-Tanyeli 1986: 213).

Bu yöntemlerden en yaygın olanları üç boyutlu, alçak ve yüksek rölyefli uygulamalarla karşımıza çıkıyor.

Resim 47. “Amcabey” Çizeri Cemal Nadir Güler, Yorum A.Baha Örken, 2010

Teknik yöntemler sadece verilmek istenen mesajın ve ya uygulanacak çalışmanın etkisini arttıracak bir kurgu sağlayabilmektedir.

Resim 48. Tan Oral'a Ait Bir Karikatürün Sgraffito Yorumu, Yorum A.Baha Örken, 2010

Teknik, seramiğin üretim sürecinde yalnızca tanım konumunda yer alan bir uygulamadır. Bu uygulama tekniği tanımlar, eserlerin genelini bağlayamaz sanat seramiği üretiminde esas olan verilmek istenen veya verilen mesajın en doğru şekilde vurgulanmasıdır.

Resim 49. *Turhan Selçuk'a Ait Bir Karikatürün Rölyef Yorumu, A.Baha Örken, 2010*

Resim 50. *Turhan Selçuk'a Ait Bir Karikatürün Mishima Yorumu, A.Baha Örken, 2010*

Uygulama sürecinde en önemli örneklerden bir kısmını da Eczacıbaşı Vitra sanat atölyesinde yapımları gerçekleştirilen “Çizgi Kahramanlar Sokakta” adlı

çalışmayla onlarca karikatüristin eserlerinin seramik şekillendirme teknikleriyle üretilmesi mizahın seramikte uygulanabilirliğine bir örnek teşkil edebilir.

Resim 51. *Turhan Selçuk'a Ait Bir Karikatürün Yorumu, Toygan Eren*

Kaynak: eczacibasi.com.tr, 2010

Resim 52. *Oğuz Aral'a Ait Bir Karikatürün Yorumu*

Kaynak: eczacibasi.com.tr, 2010

Resim 53. *Bahadır Baruter' e Ait Karikatürün Yorumları*

Kaynak: eczacibasi.com.tr, 2010

Resim 54. *“Özür dilerim kapları” Tan Oral'a Ait Bir Karikatürün Yorumu*

Kaynak: eczacibasi.com.tr, 2010

Seramik uygulamalarına bir diğer örnek de Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesinde Sadettin Aygün yönetiminde açılan çeşitli çizgi film ve çizgi roman karakterlerin den oluşan serginin oluşumudur.

Resim 55. “Tombul Teyze” Ramiz Gökçe Karikatür Uyarlaması, Yorum Emel Aslan, 2006

Kaynak: A.Ü. Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesi, 2010

Resim 56. “Hasbi Tembeller” Mort Walker Karikatür Uyarlaması. Yorum; Gökçe Özer, 2006

Kaynak: A.Ü. Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesi, 2010

Resim 57. “Sizinkiler” Salih Memecan Karikatür Uyarlaması, Yorum; Didem Gökhan,2006

Kaynak: A.Ü. Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesi, 2010

Resim 58. A. Baha Örken' e Ait Bir Tipleme
Kaynak: A.Ü. Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesi, 2008

Mizah ögesinin sanatsal seramik üretiminde diğer bir kullanım şeklinde popüler değer kazanmış nesne, kişi, hareketlerin ve kavramların uyarlamaları olabilir. Jeff Koontz' a ait bir porselen figür çalışması;

Resim 59. “Mike and Bubbles” Jeff Koontz

Kaynak: designdrama.wordpress.com, 2010

Veya yukarıda da bahsedildiği üzere uygun olmayan ancak tavır olarak protest bir dile dönüşen vücut hareketi ve farklı örneklerle sanatsal üretimde mizah ögesi zenginleştirilebilir.

Resim 60. “Al Sana” Baha Örken’ e Ait Üç Boyutlu Form, 2008

Peter Pocs' un eserlerinde olduğu gibi grafik sanatlar içerisinde irdelenmesi gereken afişlerde bile mizah içeren seramik eserler kullanılabilir.

Resim 62. “Szilard Solecki ,little Gallery Of Komarom” Peter Pocs’a Ait Bir Afiş

Kaynak:
www.posterpage.ch/reviews/re81pocs/re81pocs.htm, 2010

Resim 61. “Tamas T. Nagy - Cheese Trade Company” Peter Pocks, 2000

Kaynak:
www.posterpage.ch/reviews/re81pocs/re81pocs.htm, 2010

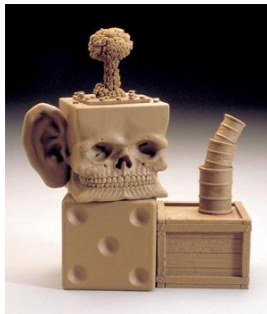
Resim 64. “Snake Teapot”

Kaynak:
<http://www.americancraftmag.org/blog-post.php?id=7156>, 28.08.2010

Resim 65. “Steampunk Teapot”

Kaynak:
<http://shewalkssoftly.com/tag/steampunk>, 28.08.2010

Resim 66. “Teapot3”

Kaynak:
<http://blog.lib.umn.edu/lies0093/digital/2010/03/>, 28.08.2010

Resim 67. “Ufo Teapot”

Kaynak:
<http://www.categorian.com/blog/tags/u/Xtine66/tag/classic>, 28.08.2010

1.3.2. Endüstriyel Seramik Uygulamalarında Mizah Ögesi

Endüstriyel seramik uygulamalarında, endüstri ya da sanayi, devamlı veya belli zamanlarda, kalıp ve benzeri araçlar kullanarak bir madde veya gücün niteliğini veya biçimini değiştirerek toplu üretimde bulunan faaliyet dalıdır. “Endüstriyel seramik, gündelik ihtiyaca dönük işlemlere hizmet eden, tamamen seri üretime yönelik, piyasa koşulları içinde gerçekleşen bir alandır” (Uludağ K. Türkiye’de Sanat Dergisi, 1998, Sayı: 33).

Bu bilgiler ışığında dünyada seramik üretiminde mizah temel alınarak üretim yapılamasa da, endüstriyel anlamda birkaç kullanım eşyasının ötesine geçmemiştir. Bu ürünler; Kupalar, çeşitli karakterlerin karikatürlerinin üç boyutlu kalıpla çoğaltılan tipleridir.

Resim 68. Tuvalet Görünümlü Mug Bardak

Kaynak: static.funnyjunk.com/pictures/toilet_mug.jpg, 2010

Resim 63-Resim 70. “Abdülcanbaz” Çizeri Turhan Selçuk, Yorum A. Baha Örken, 2010

Reiko Kaneko tarafından tasarımı yapılan ve askerler tarafından muhafaza edilen porselen bir yumurta taşıyıcı da mizahın endüstri ürünlerinde kullanımına örnek olarak gösterilebilir.

Resim 71. “Egg Cup” Reiko Kaneko
Kaynak: www.tokyo-mango.com/.../05/egg-holder-prot.html, 2010

Bunun yanı sıra farklı karo desenleri de gösterilebilir.

Resim 72. *Köpek Ayak İzi Olan Bir Karo*

Kaynak: www.trendhunter.com/trends/ceramic-floor-tiles-as-whimsical-art, 2010

Ayrıca çeşitli endüstriyel mutfak gereç ve yemek takımlarında da alışılmışın dışında kullanıcısın da tebessüm bırakan nesnelere rastlanabilen örneklerdendir.

Resim 73. *“Muzur” Dökümle Şekillendirme, 1200°C, 1992*

Kaynak: Mustafa Ağatekin arşivinden

Resim 64. “Muzur” Dökümle şekillendirme, 1200°C, 1992
Kaynak: Mustafa Ağatekin arşivinden

Resim 65. Design Crack Firmasına Ait Bir Şekerlik
Kaynak: <http://www.trendhunter.com/photos/13374/related/2>, 2010

Bu örnekler daha da çoğaltılabilir.

Resim 66. “Tea Time Collection” Jorine Oosterhoff’a Ait Bir Tasarım

Kaynak: www.lushlee.com/2009/03/tea-time-collection, 2010

1.4.SANATÇILARDAN ÖRNEKLER

Seramik sanatında mizahın kullanımına örnek olarak aşağıdaki sanatçılar ve eserleri örnek olarak verilebilir.

Robert Arneson, Pablo Picasso'nun eserlerinin kil versiyonlarını yapan, ilginç tarzıyla ünlü Peter Voulkos'tan çok etkilenmiştir. Arneson, seramik sanatçılarının sadece kullanıma yönelik ve dekoratif çalışmalar yapmasına karşı çıkmıştır. Seramik alanında önceleri pek de kabul görmeyen, kullanılamaya uygun olmayan çalışmalar yapmaya başlamıştır. Genellikle, fotoğraf ve aynalardan yararlanarak yaptığı oto portreleri, sanatçının en önemli eserleridir. Bu çalışmalarda sanatçı kendi kimliğinden hareketle yeni bir kimlik yaratmaya çalışmıştır.

Resim 67; *Robert Arneson Çalışma Esnasında*

Kaynak: www.verisimilitudo.com/arneson,2010

Kendine bir öz eleştiri yaparken Arneson, bu oto portrelerde mevcut dünya anlayışına da ironik ve mizahi bir gönderme yapmaktadır.

Resim 68. *“Egghead” Robert Arneson*

Kaynak: viewsbythebay.blogspot.com/2004_06_01_viewsby,2010

Seramiklerindeki eleştiri, zaman zaman insani rahatsız eden ince alay, hem sanatçının kişisel özelliği hem de dahil olduğu Funk-Art diye bilinen "California Pop Artist" grubunun kili biçimlendirmedeki özelliğidir.

Resim 69. *Robert Arneson'a Ait Eserler*

Kaynak: www.mattwrightphotography.com, 2010

Resim 80. “*Kiln Man*” Robert Arneson,1971

Kaynak: www.mattwrightphotography.com/blog/?p=857, 2010

Resim 81. “*George and Mona Banyoda*” Robert Arneson,1976

Kaynak: lunaticadesnuda.blogspot.com/2008/08/many-inc..., 2010

Clayton Bailey, çağdaşı Robert Arneson gibi o da, modern tavrıyla seramiğe yenilikler getirmiş olan Peter Vulkos'tan etkilenmiştir. 1968'de Vermillion'da Funk-Art Festivali'ni düzenleyen sanatçı pek çok California'lı sanatçıyı bu festivale çağırmıştır. Bu sanatçı dayanışması onun Funk - Art' a iyiden iyiye dahil olduğunun resmi kanıtı gibidir. Bu yöndeki ilk çalışmaları burunlu çaydanlıklarıdır.

Resim 70. "Nosepot" Clayton Bailey
Kaynak: www.claytonbailey.com/nosepot.html, 2010

Clayton Bailey' in seramikleri sanatçının daha çok korkuları üzerine gitmesi ve korkularıyla dalga geçmesi üzerinedir. " Çılgın Doktorlar" (Mad-Doctors) serisi'nden " Dentist "

Resim 83. "Dentist" Clayton Bailey
Kaynak: www.claytonbailey.com/maddoctors.html, 2010

Sanatçının çocukluğundan beri duyduğu diş hekimi korkusunu ifade etmektedir. "Suçlarla Savaşmak " (Fighting Crime) adlı seri işlerinden "Victim" (Katil Victim) adlı çalışmasında görülmekten hoşlanılmayacak bir sahne gözler önüne seren Bailey, bu çalışmasının Amerikan toplumunda son zamanlarda sıkça rastlanan bir sahne olduğunu ve şehirdeki yaşantının uğradığı çözülmeyi gözler önüne sermeyi hedefleyerek bu formu oluşturduğunu vurgulamaktadır.

Resim 71. "Victim" Clayton Bailey

Kaynak: harmonychapmansource.blogspot.com, 2010

Joe Batt, seramikleri toplumsal, kişisel ve kimi zaman da tarihsel konulara ele alan figüratif bir anlatıma sahiptir. Seramikte figüre ve mizaha yönelişini Batt şu cümleyle açıklamaktadır: " Benim çok renkli ve öyküsel seramik heykellerim, İnsanlar, hayvanlar ve kullanılabilir eşyalardan oluşan ve duygulara hitabeden bir anlatıma sahiptir."

Resim 72. "Boy" Joe Batt

Kaynak: www.watershedceramics.org/summersessions.php, 2010

Resim 73. "Tetteringhare" Joe Batt

Kaynak: apexgallery.sdsmt.edu/pExhibits/2005/batt.shtm, 2010

Adrienne Crane' nin eserlerinde siyasi ve kara mizaha örnek teşkil edebilecek birçok yapıya rastlanmaktadır.

Resim 74. "Grenade Flowers"

Kaynak: www.asingularcreation.com/Art-Contests/art-co..., 2010

Resim 75. "Grenade Flowers"

Kaynak: www.asingularcreation.com/Art-Contests/art-co..., 2010

Charles Kraft'ın kara mizah türündeki çalışmaları da iyi örneklerden biri sayılabilir.

Resim 76. Charles Kraft'a Ait Porselen Eserler

Kaynak: www.bunnylicious.org/?p=352,2010

Resim 90. Charles Kraft'a Ait Porselen Bir Çaydanlık

Kaynak: melissadixson.typepad.com/melissa_dixson_taxi..., 2010

Türkiye'de mizahla seramiği birleştiren ve bu bakış açısıyla üç boyutlu karikatürün ilk örneğini gerçekleştiren sanatçı, aynı zamanda çağdaş Türk karikatürü'nün önemli temsilcisi karikatürist Semih Balcıoğlu'dur. Semih Balcıoğlu mizah unsuru kattığı, biçimsel olarak da tamamen karikatür özellikleri taşıyan eserlerini Türkiye'de hem karikatür, hem de seramik sanatı adına bir ilki gerçekleştirerek kille karikatürler yapmaya başlar. 1965 senesinde ilk seramik-karikatür sergisini açar.

Resim 91. “Düşünen Adam” Semih Balcıoğlu

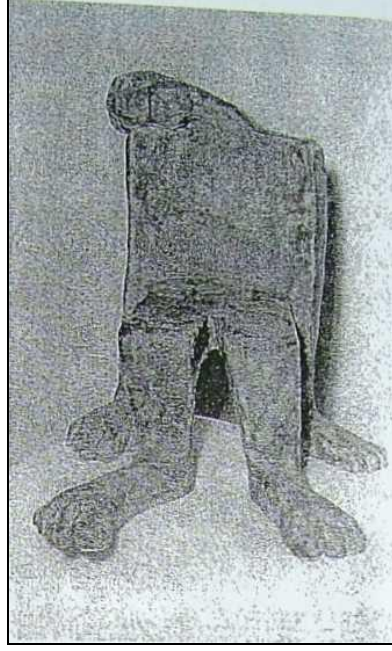
Kaynak: www.karikaturculerdernegi.org/karikaturculer, 2010

Resim 92. “Kültablası” Semih Balcıoğlu

Kaynak: ismek.ibb.gov.tr/portal/haberler.asp?HaberReg, 2010

Bu yenilik sanat çevrelerinde çok olumlu karşılanmış ancak Semih Balcıoğlu'nun açtığı son sergiden 1999 yılına kadar bu konuda önemli bir girişime rastlanmamıştır. Balcıoğlu'nun eserlerinde çoğu zaman popüler mizah izlerine çoğu zamanda kara mizahın o derin anlamlandırmalarına rastlanmaktadır.

Resim 93. "İskemle" Semih Balcıoğlu

Kaynak: Önce Çizdim Sonra Yazdım, 2001

Resim 77. "Çaydanlık" Semih Balcıoğlu

Kaynak: Cumhuriyetin 75. yılında Türk Karikatürü, 1998

90'arın başlarında seramik malzemeyle mizah birleşimini deneyen sanatçılardan bir tanesi de şüphesiz Muammer Çakı'dır. Çakı çalışmalarında siyasi mizah denebilecek yorumlar yapmıştır.

Resim 78. “Fırıldaklar” Adlı Çalışmadan Detay. Muammer Çakı

Kaynak: Seramik.Anadolu.Edu.Tr/İndex.Php?Lang=Tr&Mn=1, 2010

1999'da seramik karikatürlerle çalışmalarında mizah ögesi kullanan diğer bir sanatçı ise Kamil Masaracı olmuştur. Masaracı, seramiklerini sergilemiştir.

Resim 79. “Guliver” Kamil Masaracı

Kaynak: <http://www.sanalmuze.org>, 2010

Masaracıyı Mete Göktürk takip eder. Göktürk eserlerinde kara mizah yapısında sistem eleştirisi üzerine çalışmalar vermiştir.

Resim 80. *Mete Göktürk' e Ait Bir Çalışma*

Kaynak: www.arkitera.com/arsgratiaartis.php?action=di, 2010

Resim 81. *Mete Göktürk' e Ait Çalışmalar*

Kaynak: www.arkitera.com/arsgratiaartis.php?action=di, 2010

Mizah konusunda Türkiye'deki diğer önemli isimde Sadettin Aygün'dür. Aygün'ün çalışmalarında siyasi mizahla kara mizah arasında serzenişlerde bulunulan eserler göze çarpmaktadır. Atilla Özer' le beraber Bulgaristan'ın Gabrova kentinde düzenlenen Mizah ve Yergi Evi tarafından düzenlenen yarışma da ödülleri alan sanatçı ülkemizde faal olarak seramik ve mizah konusunda eserler veren bir sanatçıdır.

Resim 82. “19. Uluslararası Sanatta Mizah ve Yergi Bienali Gabrova”

Sadettin Aygün, Atilla Özer, 2009

Kaynak: home.anadolu.edu.tr/~aozer/oduller.htm, 2010

Resim 100. “18. Uluslararası Sanatta Mizah ve Yergi Bienali Gabrova”

Sadettin Aygün, Atilla Özer, 2007

Kaynak: A.Ü. Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesi, 2010

Resim 101. *Resim. Eserden Detay*

Kaynak: A.Ü. Eskişehir Eğitim Karikatürleri Müzesi, 2010

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1.1.SANATSAL ÜRETİMLER VE TEKNİK YÖNTEMLER

Bu bölümde yer alan seramik çalışmaların temelinde, yüksek lisans ders ve tez aşaması boyunca araştırılan mizah olgusu ve nelere mizah yüklemesi yapılabilirin irdelenmesi ve bu süreçte gelişen fikirlerin seramikle beraber boyut kazanması amaçlanmıştır.

Bu süreçte, fikirleri ortaya koymak adına öncelikle insan ve hayvan bağlantısını kurmak için uzun zamanlardan beri insanla beraber yaşayan evcilleşmiş ve insan gibi koloni şeklinde yaşam süren özellikle koyun ve at gibi canlılar temel alınmıştır. Bununla ilgili olarak uygulanması planlanan seramik çalışmalar için çeşitli eskizler hazırlanmıştır.

Resim 102. Eskiz 1

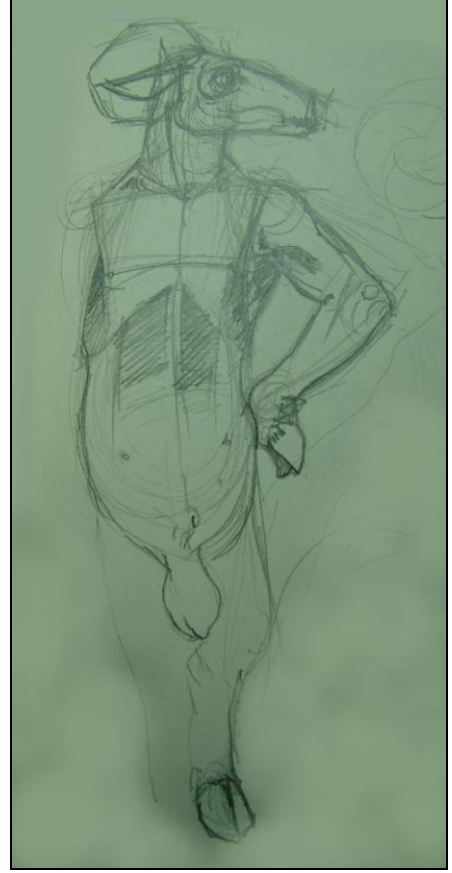
Sürü olarak yaşam süren canlılardan koyun ve atın seçimi yapıldıktan sonra onlara yüklenecek anlamlarda mizahın önceki bölümlerinde aktarılmış olan popüler, siyasi veya kara mizah vurgularından hangisini aktarması gerektiğine karar verilerek, verilmek istenen mesajı seçilen canlılarla bağdaştırma kısmına geçilmiştir. Popüler

olmuş çizgi süper kahramanlar seçilerek koyun formları üzerinden uyarlamaları yapılmıştır. İleti olarak da temel de aynı ancak sadece bir kostümden medet uman sürü psikolojisi içerisindeki insanı, koyun gibi bir canlıyla bir tutarak kara mizaha uygun örnekler sunulması amaçlanmıştır.

Yapılan eskizlere uygun şekillendirme tekniği kullanılarak şekillendirilen koyun modeli sürü mantığı oluşturmak amaçlı kalıplanarak tek tip figür için hazırlanmıştır.

Resim 103. Model

Resim 104. Eskiz 2

Resim 105. Model Detay 1

Resim 106. Model Detay 2

Resim 107. Eskiz 3

Resim 108. Model detay 3

Hazırlanan model yapılmak istenen çalışmalar için uygun seramik tekniklerinden astarlama, kazıma, aplikasyon gibi çeşitli dekor ve şekillendirme teknikleri kullanılarak seramik heykeller oluşturulmuştur.

Resim 109. *Astarla Dekorlanan Ham Bünye Detay*

Resim 110. *Astarla Dekorlanan Ham Bünye 1*

Resim 111. *Astarla Dekorlanan Ham Bünye 2*

Resim 112. *Astarla Dekorlanan Ham Bünye 3*

Üç boyutlu uygulamaların yanı sıra koyun formu temel alınarak yapılan uygulamalara sıraltı dekor tekniğinin uygulandığı duvar elemanları da eklenerek çalışmalarda mizah öğesinin vurgulandığı seramik tekniklerinin arttırılması amaçlanmıştır.

Resim 113. *Sıraltı Uygulama 1*

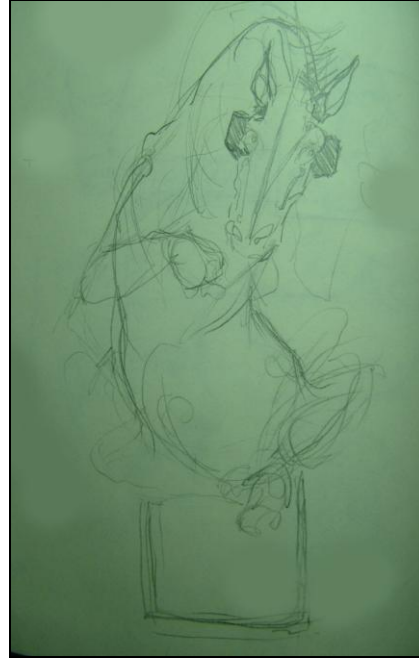
Resim 114. *Sıraltı Uygulama 2*

Resim 115. *Sıraltı Uygulama 3*

Resim 116. *Sıraltı Uygulama 4*

Resim 117. *Eskiz 4*

At formunun kullanıldığı bu çalışmada; “at gözlüğü takmak” teriminden yola çıkılarak bir şekillendirmeye gidilmiştir. Ata insanların kullandığı bir aksesuar olan güneş gözlüğü gibi işlenmiş bir at gözlüğü takılmıştır. Atın bakışları gergin, korku dolu ve bununla beraber sinirli bir mimikle ifade edilmiştir. Hayvanın yüzündeki bu mimik ve oturuş formundaki vücudunun anatomik ifadesiyle hayvandaki duygu karmaşasına, kaybettiklerini arayan (ya da tutmaya çalışan) elinin formu ile de sabit fikirliliğe gönderme yapılmıştır. Yine bu çalışmada da kara mizaha vurgu amaçlanmıştır.

Resim 118. *Modelleme Aşaması 1*

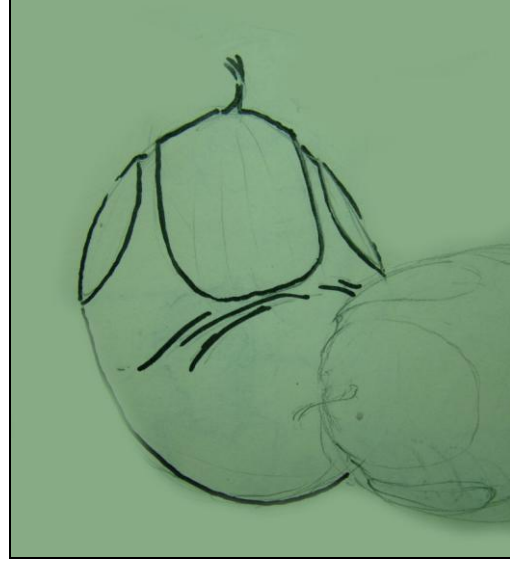

Resim 119. *Modelleme Aşaması 2*

Resim 120. *Modelleme Aşaması Detay*

Karpuz meyvesi üzerinden toplumumuzda sürekli karşılaşılabilen insan karakterleri modellenerek onlara mizahi göndermeler yapılmıştır. Formlar karakterize edilirken öncelikle çeşitli eskizler hazırlanmış ardından bu eskizlere uygun şekillendirmeler yapılmıştır.

Resim 121. *Eskiz 5*

Resim 122. *Modelleme Aşaması 3*

Resim 123. *Eskiz 6*

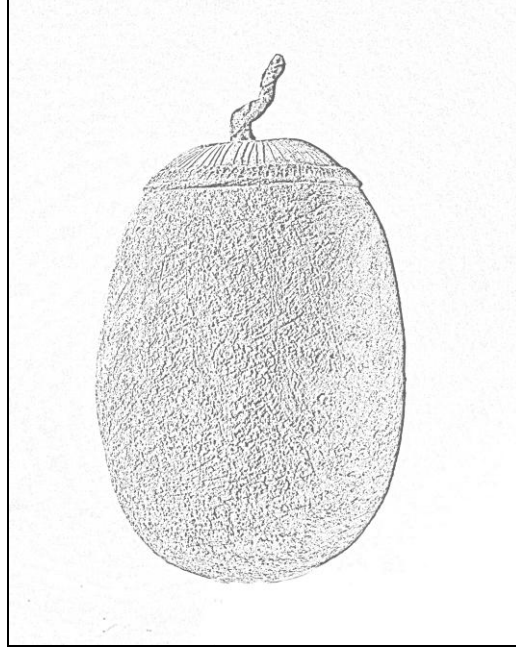
Resim 124. *Modelleme Aşaması 4*

Resim 125. *Eskiz 7*

Resim 126. *Modelleme Aşaması 5*

Resim 127. *Eskiz 8*

Resim 128. *Astarlama Yapılan Bir Uygulama*

Şekillendirme aşamalarından sonra kurutulan çalışmalar pişirmek üzere fırına doldurularak 1200°C ısıya ayarlanarak pişirimi yapılmak üzere fırına dizilmiştir.

Resim 129. *Pişirim İçin Fırına Dizilen Uygulamalar*

Sırlama aşamasında özellikle 1200°C'lik astarlar ve 1000°C'lik sıraltı uygulaması tercih edilmiştir. Özellikle astar kullanılmasındaki amaç karikatür ve çizgi romanlardaki çizgi tadını yansıtıp, iletilmek isteneni sunarak seramik tekniklerini de sanatsal uygulamalara dahil etmektir. Seramik tekniklerinin çeşitliliği mizah öğesinin vurgulanması aşamasında oldukça yeterli ve memnuniyet verici düzeydedir.

Resim 130. *"BAT SHEEP"* 20X30X45 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken

Resim 131. *"BAT SHEEP"* Detay

Resim 132. "SÜPER KOÇ" 21X21X55 cm, 2010, El ve Kalıpla Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken

Resim 133. "SÜPER KOÇ"

Resim 134. "SÜPER KOÇ" Detay

Resim 135. "ÖRÜMCEK ADAM"
40X40 cm, Sıraltı Dekor,1000°C,
A. Baha Örken

Resim 136. "THOR"
42X42 cm, Sıraltı Dekor,1000°C,
A. Baha Örken

Resim 137. "KRAL ÇIPLAK"
40X40 cm,2010, Sıraltı Dekor,1000°C,
A. Baha Örken

Resim 138. "SÜRÜ"
40X40 cm, 2010, Sıraltı Dekor,1000°C,
A. Baha Örken

Resim 139-140. "GÖZLÜKLÜ" 22X30X41 cm, 2010, Elle Şekillendirme, 1200°C, A. Baha Örken

Resim 141. "GÖZLÜKLÜ" Detay

Resim 142. "MAYOLU"
18X18X30 cm,
2010, El ve Kalıpla Şekillendirme,
1200°C, A. Baha Örken

Resim 143. "MAYOLU"
18X18X30 cm,
2010, El ve Kalıpla Şekillendirme,
1200°C, A. Baha Örken

Resim 144. "PİKNİKÇİ"
18X18X30 cm,
2010, El ve Kalıpla Şekillendirme,
1200°C, A. Baha Örken

Resim 145. "DÖŞÜ KARPUZ"
18X18X30 cm,
2010, El ve Kalıpla Şekillendirme,
1200°C, A. Baha Örken

Resim 146. “TAKKELİ”
18X18X30 cm,
2010, El ve Kalıpla Şekillendirme,
A. Baha Örken
1200°C

Resim 147. “TAKKELİ” Detay

SONUÇ

İnsanoğlu tarih boyunca kendini, çevresini, içinde bulunduğu sosyal ve kültürel durumu, korkularını, sevgilerini, merak ya da inanışları gibi bütün duygu yoğunluklarını anlatmak için sürekli farklı anlatım dilleri bulma çabası içinde olmuştur. Resim, çizim, yazı, yontu vb plastik öğeleri, şarkı, şiir, söylence, destan vb fonetik unsurları, tiyatro, oyun, ayin vb performansları hep bu anlatım dilinin bir parçası olarak kendine seçmiştir. Fakat bu anlatım ya da kendini ifade tavrı çoğu zaman alımlayıcısı olan kişilerin veya toplumların kültürel yapısı ile sınırlandırılmıştır. Ancak anlatım sahibi olanların, bu anlatım sınırlayıcı etmenlere karşı olan tavrı, çoğunlukla eğlendirirken, düşündüren ama bu arada da vermek istediği mesajı en yalın şekli ile iletmek olmuştur. Kısaca mizah diye adlandırdığımız bu anlatım dili tarih boyunca en şiddetli yönetim rejimlerinden en basit topluluklara kadar tüm insan toplumlarında görülebilmektedir.

Mizah hayatın akış hızına ve içinde varolunan yaşamsal sürecin nabzına göre kendi şerbetini ayarlayabilen bir anlatım dili olmuştur. Öyle ki mizah, kimi zaman duvar kadar sert bir tavra bürünürken, kimi zaman da toplumsal gerilimlerin şiddetini azaltabilecek bir emniyet valfi olabilmektedir. Bu değişkenlik süreci onu algılayacak birey veya topluluğun içerisinde olduğu ortama-sürece göre kendiliğinden belirlenmektedir. Fakat her kültürel yapının ya da topluluğun kendine özgü bir mizah anlayışı olmasına rağmen, küreselleşen günümüz dünyasında dünya halkları içerisinde ortak olan mizahi anlatım genellikle sanat aracılığıyla kendine yer açmaktadır. Bu aslında zoraki olan kendine yer açma çabası, mizahın en temel davranışları olan “MUHALİF OLMA, VAR OLAN DURUMA KARŞIT FİKİRLER YARATARAK SÜREKLİ DEVİNİM SAĞLAMA, ZITLIKLARIN BİR ARAYA GELİP BİRLİK OLUŞTURABİLMESİ ” gibi protest bir tutumdur.

Bu protest tavır, sanatın kendi anlatım disiplinleri içerisinde farklılıklar göstermektedir. Mizahın resimsel bir anlatımda takındığı tutum ile üç boyutlu bir form dilinde takındığı tutum muhakkak birbirinden ayrı olmaktadır. Bu kullanılan malzeme ve anlatım dilinin zenginliğiyle de ilişkili bir durumdur. Hem oldukça sert bir malzeme olabilen ama bununla birlikte ilk aşamada istenilen her türlü formda

şekillendirilebilen seramik, mizah dili olarak oldukça etkili kullanılacak bir sanat disiplindir. Çünkü mizahın her duruma göre yenilenen anlatım tavrı seramik sanatının forma girme, biçimlendirilebilme olanakları ile birleştiğinde her defasında yeni bir söylem olabilmektedir.

Diğer taraftan seramik sanatı da mizah gibi bir oluşum sürecine ihtiyaç duymaktadır. Ancak seramik sanatının kendi içindeki; Sanat mı? Endüstri mi? İkilemi, üretim endişesi, mizahın muhalif yapısında var olan farklılık, seramiğin şekillendirme yöntemlerinin zenginliğiyle daha geniş bir anlatım dili oluşturmuştur. Bununla birlikte sanatsal ya da endüstriyel bir üretim olarak ortaya konulan seramik yapıt-ürün, içerisinde barındırdığı mizahi öge ile kendi farklılığını da ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- ADAMS, Elizabeth, (2002), *The Role Of Playful Humor In Art Therapy*, Unpublished Master Dissertation, Concordia University, UMI Dissertation Information Service.
- ALSAÇ, Üstün (1994), Türkiye’de Karikatür, Çizgi Roman ve Çizgi Film, İletişim Yayınları, İstanbul.
- ARIK Bilal (2007), “*Durum Komedilerindeki Mizahın İdeolojik Analizi*”, İletişim ve Ötesi, Tablet Yayınları, Konya.
- ARIK Bilal (1998), “*Değişen Toplum Değişen Karikatür*”, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, No: 52, İstanbul.
- ARCASOY A. (1985). *Seramik Teknolojisi*. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Anasanat Dalı Yayınları, No: 2, İstanbul 1988.
- ATALAYER F. Anadolu Üniversitesi Yayınları.770,25.Eskişehir.
- AYGÜN S. (2007), “*Seramik Karikatürler*”.A.Ü. Yayınları,18,107, Eskişehir.
- BALCIOĞLU S. (2001). “*Önce Çizdim Sonra Yazdım*”. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- BERGER Arthur Asa (Jan./Feb. 1987), “*Humor: An Introduction*”, American Behavioral Scientist, 30,3.
- BERGER Arthur Asa (Jan./Feb. 1987), “*Humor: An Introduction*”, American Behavioral Scientist, 30,3.
- BATUR E.(1993) “*Semih Balcioğlu Kitabı*” Yapı Kredi Yayınları; Çizgi Roman, Karikatür, Anılar, Biyografiler, Otobiyografiler;İstanbul,
- BATUR E.(1987), “*Kara Mizah Antolojisi*” Hil Yayın, İstanbul.

- CAVANAUGH Richard (2002), “*An Analysis Of The Relationship Between*”
Humor Styles And Perceived, Unpublished Doctoral
Dissertation, Quality Of Life Among University Faculty,
UMI Dissertation Information Service.
- DU PRé Athena (1998), “*Humor And The Healing Arts: A Multimethod Analysis of
Humor Use In Health Care*”, Lawrence Erlbaum Associates,
Mahwah.
- ERZEN J.N.(1997), “*Plastik Sanatlar*” Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi3.cilt,1490
- FRY William F. (Jan./Feb. 1987), “*Humor And Paradox*”, American Behavirol
Scientist, 30,3.
- GEORGEON François (2000), “*Osmanlı İmparatorluğu’nda Gülmek mi?*”, Doğu’da
Mizah, Der: Iréne Fenoglio ve François Georgeon, (Çev: Ali
Berktaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- HEATH Robin Louise (1998), “*Humor Following Cerebrovascular Accident*”,
Unpublished Doctoral Dissertation, University Of Kentucky,
UMI, Dissertation Information Service.
- HEFFERIN Linda (1996), “*The Relationship Between Sense Of Humor And
Teamwork Management Styles Of Business Managers*”,
Unpublished Doctoral Dissertation, Northern Illinois
University, UMI Dissertation Information Service.
- HOWE N.E. (2002), “*The Origin Of Humor*”, Medical Hypotheses, 59(3).
- KHRAMTSOVA Irina (1996), *College Students’ Perception About Sense Of Humor
And About The Use Of Humor In U.S. And Russian
Classrooms*, Unpublished Doctoral Dissertation, Kansas
State University, UMI Dissertation Information Services.
- KLEIN Allen (1999), “*Mizahın İyileştirici Gücü*” (Çev: Sibel Karayusuf), Epsilon

Yayınları, İstanbul.

LIPPERT Lance R. (2001), *Humor Exchanges: An Ethnographic Study Of Humor As Communication Between Nurses And Residents In Long Term Care Residence*, Unpublished Doctoral Dissertation, The George Washington University, UMI Dissertation Information Service.

MANNING Kathryn (2002), *Lighten Up! An Analysis Of The Role Of Humor As An Instructional Practice In The Urban And Culturally Diverse Middle School Classroom*, Unpublished Doctoral Dissertation, Cleveland State University, UMI Dissertation Information Service.

MEYER John C. (2000), “*Humor As A Double-Edged Sword: Four Functions Of Humor In Communication*”, *Communication Theory*, Vol:10, Issue:3

MIEROP Jack (1999), *Humor And Relationship Satisfaction*, Unpublished Master Dissertation, California State University, UMI Dissertation Information Service.

MONRO D.H. (1988), “*Theories Of Humor*”, *Writing And Reading Across The Curriculum*, Laurence Behrens And Leonard J.Rosen eds. Glenview, Foresman And Company

McGHEE E. Paul, “*Humor Improves Communication*”, www.google.com. (18.12.2009).

MORREAL John,(1993), “*The Contingency of Cuteness: A Reply to Sanders*”. *British Journal of Aesthetics* 33.

NESİN Aziz (2001), *Cumhuriyet Dönemi Türk Mizahı*, Adam Yayınları, İstanbul.

ÖNGÖREN Ferit (1998), *Türk Mizahı*, İş Bankası Yayınları, İstanbul.

- ÖZCAN Ömer (2002), *Başlangıcından Günümüze Türk Edebiyatında Hiciv ve Mizah (Yergi ve Gülmece)*, İnkılâp Yayınları, İstanbul.
- ULUDAĞ K. (1998), “Seramik Sanatının Kimlik Sorunu”, Türkiye de Sanat Dergisi, Mart/ Nisan, Sayı: 33, İstanbul.
- PAULUK Wendy (1999), *Humor And Its Therapeutic Application To Psychotherapy With Schizophrenics*, Unpublished Doctoral Dissertation, United States International University, UMI Dissertation Information Service.
- PROVINE Robert R. (1996), “*Laughter*” American scientist 84. 1(Jan-Feb),The Scientific Research Society.
- ROECKELEIN Jon (2002), *The Psychology of Humor: A Reference Guide And Annotated Bibliography*, Greenwood Press, Westport.
- ROUKES N.(2003), “*Artful Jesters:Innovators Of Visual Wit And Humor*”,Ten Speed Press, Berkeley/ Toronto.
- SÖZEN S,TANYELİ U.(1992), “*Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*”, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.
- SUSA Anthony (2002), *Humor Type, Orgnizational Climate And Outcomes; The Shortest Distance Between An Organizations Environment And The BottomLine is Laughter*, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Nebraska, UMI Dissertation Information Service.
- TOPUZ H.(1997), “*Başlangıcından Bugüne Dünya Karikatürü*”,İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- WICKBERG Daniel (1998), *The Senses Of Humor: Self and Laughter in Modern America*, Cornell University Pres, Ithaca NY.

YARDIM Mehmet Nuri (2002), *Edebiyatımızın Güler yüzü*, Çatı Kitapları,
İstanbul.

www.metmuseum.org,2010-06-17

EKLER

SÖZLÜK

Aktoral : Belli bir kurgu içerisinde zoraki dahil olma durumu.

Astar : Seramiğin üzerini farklı renkte ya da aynı renkte ama farklı özellikte olan başka bir kille kaplayan öğütülmüş toprak.

Bes : Bisu olarak da adlandırılır dans, müzik ve savaş(isyan) tanrısıdır, cüce olarak tasvir edilir.

Hiciv : Edebiyatta bir yazı türü. Bir kişi, olay, durum, iğneleyici sözlerle, alaylı ifadelerle manzum yolla eleştirilmesine hiciv ya da, yergi adı verilir.